

פרשנות תרבותית

מובנים למושג תרבות:

ישנם מספר שימושים בשפה העברית לתרבות:

תרבות כמושג חברתי -	תרבות כמושג ערכי	היבטים אסתטיים של המציאות החברתית	אומנות
<p>בניגוד לטבע או לבעלי החיים. זהו המובן הרחב ביותר - כל מה שהוא לא טבעי, אינסטינקטיבי או מולד. אם בעלי החיים מתנהגים בהתאם לביולוגיה שלהם, הרי שיש נטווח נוסף - נטווח תרבותי של בני האדם שנלמד ומועבר מדור לדור.</p> <p>משתמשים במובן הזה: בעיקר אנתרופולוגים. כשהם משתמשים במושג תרבות ההבנה שלהם מאוד רחבה, כמעט הכל מבחינתם הוא תרבות.</p> <p>בקורס זה נשתמש בחלק מהמובנים. באומנות נתרכז בניאו מרקסיסטים, ובתרבות כמושג חברתי נשתמש במובן ההוליסטי/הכללי ביותר. לפעמים נראה כיצד ההבחנה בין תרבותי ללא תרבותי הינה חשובה לבני אדם ובעזרתה אנחנו מאבחנים את עצמנו מהאחר, מהשונה ומהזר.</p>	<p>תרבות כמושג מנוגד למשהו שהוא נחות יותר, משהו לא מתורבת, ברברי, אנשים שהציביליזציה התרבותית לא הגיעה אליהם.</p> <p>משתמשים במובן הזה: בדיבור יום יומי, לדוגמה אם נראה מישהו אוכל עם הידיים נגיד לו שהוא חסר תרבות, ברברי. גם על אדם שצועק במקום ציבורי נאמר שהוא מתנהג בצורה לא מתורבתת.</p> <p>אנחנו משתמשים בהנגדה הבסיסית של תרבותי ולא תרבותי, אך ניתן להתווכח על זה.</p> <p>סוציולוגים משתמשים במושג זה במובן ביקורתי.</p> <p>התרבות התחילה בחצרות המלכים שם לימדו כללי נימוס ועידון התנהגות. ההנחה היא שבכך האצולה הבחינה את עצמה מתרבויות נחותות יותר.</p>	<p>מרחב חברתי מסוים שמתייחסים אליו בצורה ספציפית כמו תרבות קריאה, תרבות נוער, תרבות של עבריינות, תרבות אוכל, תרבות לבוש.</p> <p>משתמשים במובן הזה: בשפה היום יומית ולפעמים גם בשימושים תיאורטיים. למשל, אם נדבר על תת תרבות(לא כנחותה אלא כקבוצת שוליים) אז הרבה אנתרופולוגים עוסקים בזה.</p> <p>לדוגמא, סוציולוג שעוסק בתרבות של דור ה. Y</p>	<p>תאטרון, שירה, מוזיקה, ציור ואופרה. אומנות זהו כל שדה אומנותי שאפשר לחשוב עליו. אפשר לעשות הבחנה בין אלו שיש להם תרבות גבוהה או נמוכה, בין תרבות של האליטה לתרבות הפופולארית ההמונית.</p> <p>משתמשים במובן הזה: מדעי הרוח ובמובן היום יומי. גם חלק מהתיאוריות הסוציולוגיות שעוסקות בתרבות המודרנית מתייחסות למובן הזה של תרבות. האנתרופולוגים והסוציולוגים לא מתכוונים רק למובן הצר אלא שהם מתכוונים למובן יותר</p>

תרבות מהי? הגדרות שונות לתרבות

- ❖ **אדורד טיילור** מגדיר תרבות הגדרתו הוא הגדרה מהותינית זאת אומרת שהיא אומרת לנו מה זו תרבות ומציגה ממש רשימת מלאי תרבות זה א, ב, ג, ד, ה... אדורד היה אנתרופולוג אבולוציוניסט הנחתו הייתה שיש תרבות מפותחת ותרבות מפותחת תרבות גבוהה ותרבות נמוכה. הוא אומר שיש תרבויות שנוכל למצוא הרבה מרשימת מלאי וש תרבויות שיש להם מעט מהרשימת מלאי. יש תרבות שבהם יש רשימה ארוכה של חוקים ויש חוקים שהם קצרים. הגדרתו מתאימה לגישה שלו. בהגדרתו ובגישתו יש אגוצנטריות יש תרבותית למעלה בסולם ויש תרבויות למטה באבולוציה. זו הגדרה שלא משתמשים בה היום.

- ❖ הגדרה אחרת של **בועז פרנץ**, היה מתנגד לגישה האבולוציונית והוא ביקש להציע הגדרה שהיא לא אגוצנטרית, הגדרתו לא עוסקת במה זה תרבות אלא באיך התרבות מתופעלת. הוא אומר שהתרבות חובקת את כל ביטויי ההתנהגות החברתית של הקהילה התגובות של הפרט, כפי שהן מושפעות מהרגלי הקבוצה שבה הוא חי ואת התוצר של הפעילויות האנושיות שההרגלים הללו קובעים. זו הגדרה שמדברת על שני דברים על הפרט ומצד שני על הקהילה ויש פה סוג של פינג פונג ביניהם התרבות זו ההתנהגות החברתית של הקהילה אבל יש תגובות של הפרט והתגובות הללו משפיעות על החברה יש שרשור במילים אחרות, בועז אומר שהחברה מספקת ליחיד משקפיים תרבותיים שדרכם היחיד תופס את המציאות, מבין את המציאות, מן עדשה תרבותית, כל חברה מספקת עדשה תרבותית אחרת, הוא לא אומר איזו עדשה טובה יותר או פחות לא אומר מה המרכיבים של העדשה הזו אלא הוא רק מדבר על המנגנון הזה בין היחיד לחברה. הגדרתו לתרבות היא תפיסה רלטביזם- יחסיות תרבותית.

- ❖ **מרגט מיד** תלמידתו של פרנץ בועז והיא מציגה את ההגדרה לתרבות: מכלול מורכז של התנהגויות מסורתיות, שפיתח המין האנושי הנלמד מדור לדור זאת אומרת מיד מציגה את התרבות כמסורת שנלמדת. הדגש הוא על החברות או תירבות. מרגרט מיד עסקה במחקר ביהודים בתהליכי החברות (סוציאליזציה- תהליכי למידה). היא דיברה על תרבות כמערכת נלמדת.

- ❖ **מקס ובר**. אבותיו האינטלקטואלים של גינץ. ובר לא מגדיר תרבות. אבל הוא אומר משהו על בני אדם, ובר אומר האדם הוא בעל חיים האחוז ברשתות משמעות מטווה הוא עצמו. אנחנו לפעמים שוכחים שמי שתווה את רשתות המשמעות הוא האדם עצמו. האדם נותן משמעות לכל מיני דברים ונאחז בו.

- ❖ **קליפורד גירץ**- ממשיכו של ובר, רשתות המשמעות שובר מדבר עליהם הם התרבות. מה זה תרבות? תרבות זה עולם המשמעויות. תרבות היא מערכת סדורה של משמעות וסמלים, שעל פיה מתנהלת האינטראקציה החברתית- הקשרים החברתיים. התרבות עומדת במרכז, הסמלים והמשמעויות שלהם זה התרבות ועל פי הסמלים והמשמעויות האינטראקציה החברתית מתרחשת, החברה מתנהלת. הגדרתו היא הגדרה שמתאימה לגישתו, גישתו היא הגישה הפרשנית/ הסמלית. התפיסה שלו היא תפיסה סמלית הוא מעמיד במרכז של הסמלים והמשמעויות

מהם מאפייני התרבות?

1. **משותפת לקבוצה** – תרבות זה לא עניין של יחידים תרבות זה משהו שמשותף לכלל החברה לכלל הקבוצה. עוסקים בתרבות כעניין חברתי, הרבה פעמים זה עניין פומבי.
2. **נלמדת**- תרבות עובדת מדור לדור

3.משולבת- יש הרבה אלמנטים לתרבות ואם משנים אלמנט אחד שאר האלמנטים יכולים להשתנות . כמו למשל שנכנס לחיינו הטלפון הוא שינה מערכות יחסים בין משפחות בין בני זוג.

4.מסתגלת- תרבות משתנה ועוזרת להסתגלות האנושית. לדוגמא: כשהבירטים מגיעים להודו ובוחנים את היחסים בין גברים לנשים הם מגלים שבכל תת יבשת הודית יש יותר גברים מנשים. מה שיותר מעניין זה שבצפון הודו היחס בין גברים לנשים היה הרבה יותר מוטת לטובת הגברים מאשר היחס בדרום הודו בכל הודו יש יותר גברים אבל בצפון היה הרבה יותר חזק הפער בין הגברים לנשים. והשאלה למה יש הבדל בין הצפון לדרום אחד ההסברים לכך קשור בסוג השונה של הקרקע , הצפון הוא יותר הררי או מדברי יותר, קרקע קשה יותר, מה שנובע מכך שהגידולים החקלאיים היו שונים בצפון היו גידולים קשים יותר ובדרום רכים יותר כמו למשל אורז ואז זה אומר שבצפון יש יתרון לכוח הגברים ובדרום גם הנשים יכלו לעסוק בחקלאות, בשדות אורז יש יתרון לנשים בגלל העדינות שלהם מתוך כך התפתחו תפוסים נישואים שונים במקום שבו האישה לא תורמת לחקלאות , היא מהווה נטל ואז הנדוניה הייתה גבוהה כי צריך "להיפטר" מהבת ובמקומות כאלה מתפתח דפוס של הרג תינוקות. וכתוצאה מכך יש שיעור גברים לעומת נשים שונה בצפון לעומת הדרום. יש כאן חוויה אקולוגית אחרת ואיך התרבות מסתגלת התרבות זה נדוניה היחס לנשים , בין גברים לנשים אז כל התרבות מתכוונת להסתגל לאקולוגיה מסוימת. התרבות עוזרת לתרבות האנושית.

5.מסווגת-בין תרבות לטבע ובתוך התרבות- תרבות עוזרת לסיווג ליצירת קטגוריות, בין טבע לתרבות. מסווגים בין מה זה תרבותי למה זה טבעי, למשל התרבות מייצרת את האל ואז לוקחת את האל ושמה אותו בתוך הקטגוריה של הטבע, ההבחנה בין טבע לבין היא לא מובנת מאליה היא הבחנה שאנחנו עושים, אנחנו יוצרים משהו תרבותי והופכים אותו לטבעי ולהפך, למשל נטייה מינית למשל הומו או לסבית ההנחה במחקר שזה טבע אבל לפעמים התרבות טוענת שהיא סטייה ואז הופכים את הדבר הטבעי והופכים אותו לחלק מהקטגוריה של תרבות. בתוך הקטגוריזציה של התרבות אנחנו עושים כל מיני סיווגים. למשל מה ראוי למאכל מה לא ראוי למאכל.

6.יוצר סדר – תרבות יוצרת סדר, איך אנחנו יוצרים סדר, בעזרת טקסים, מיתוסים, סמלים. כמו טקס הקוואד טקס שבו אישה שילדת במקביל אליה יש גבר שכואב לו והוא מזדהה איתה, ישנם אנתרופולוגים שטוענים שהטקס הזה התפתח במעבר מחברה שלא חשוב מי האבא לבין חברה שבה כן חשוב מי האבא, הטקס הזה בעצם חושף בפנינו את אבא החברתי, זאת אומרת, אותו אדם שכואב לו וקבוצת השווים שלו מעודדת אותו אותו אדם בעצם מכריז בזאת "אני האבא". זהו סוג של טקס שניתן להתייחס אליו כיוצר סדר אבא ואימא במקום שבו נדרש הסדר.

היכן נמצאת התרבות? בסמלים? במציאות החומרית?

בדרך כלל התרבות נתפסת כמרחב הדברים הרעיונות , הרוחניים, הלא חומריים, רכיבי התרבות: ערכים, אמונות, משמעויות, סמלים, סימנים, שיח וכיוב.

בדרך כלל מתייחסים לתרבות בהקשר של סמלים, ערכים, אמונות, משמעויות לדוגמא: נגיד לאדם יש איפון אז מה שחשוב זה לא האיפון כפריט תרבותי אלא המשמעויות שנלוות להיותך מחזיק איפון זאת אומרת האופן שאני מחשיב את עצמי שנעלה על אנדרואיד. מה שחשוב זה עולם המשמעויות , הרעיונות. כאשר כן מתרכזים בעצמים נגיד שהתרבות היא תרבות חומרית.

✓ **מה הקשר בין התרבות לבין המציאות החומרית?** אם התרבות זה העולם הרעיוני , העולם הסמלים, אז כשמדברים על הקשר בין התרבות לבין המציאות החומרית מדברים על כך שיש קשר ביניהן, אבל הקשר לוודא דווקא קשר ישיר וחד משמעי. מרבית החוקרים מדברים על קשר רופף יותר בין המציאות החומרית לבין התרבות.

- ✓ **מה הקשר בין התרבות למבנה החברתי?** משפיעים אחד על השני, צריך להתייחס כעל שתי זירות נפרדות, ניתן לראות את ההתנגשות בין התרבות לחברה כשיש שינוי תרבותי או חברתי. למשל מהגר הוא עובר מחברה לחברה ואז יש חוסר הלימה בין התרבות לבין החברה, אדם שחזר בשאלה גם כאן יש אי הלימה בין התרבות לבין החברה ואז רואים את הפער בין תרבות לחברה. סוציולוגים יטו יותר להחשיב את החברה ואז התרבות היא תוצאה של החברה. אנתרופולוגים יחשיבו את התרבות ואז החברה היא תוצר של התרבות.
- ✓ **האם התרבות היא תחום אוטונומי או שהיא נגזרת של כוחות אחרים?** נוטים להתייחס לתרבות כעל זירה אוטונומית זה ההבדל בין מרקס לבין הנאו מרקסיסטיים, מבחינתו של מרקס התרבות היא תוצאה של יחסי הכוח הכלכליים והנאו מרקסיסטיים החשיבו את התרבות כבעלת אוטונומיה לא כל מה שהוא תרבותי הוא תוצאה של יחסי כוח כלכליים לתרבות יש חיים משל עצמה. התרבות יכולה להשתנות להשתכלל להתעצם לאו דווקא מכוחות חיצוניים אלא מכוחות פנימיים. למשל מאבקי כוח בתוך זירה תרבותית יכולה לייצר שינוי תרבותי.
- ✓ **האם התרבות היא תוצר של הסכמה או יחסי כוח?** בדרך כלל נוטים לדבר היום על יחסי כוח, לא תמיד הקונפליקט הוא גלוי אבל הוא קיים.
- ✓ **האם התרבות היא תופעה מהותנית או דונאמית?** בדרך כלל מתייחסים לתרבות כתופעה דינאמית, כמשתנה, היא בתהליכי שינוי גם אם אנחנו מתכחשים לתהליכי השינוי, גם חברות מסורתיות הן חברות שעוברות שינויים. מה מאפיין את החברה המסורתיות לעומת המודרנית? מה שמאפיין את החברות המסורתיות זו תודעת השינוי, חברה מסורתית מתכחשת לשינוי.
- ✓ **האם לתרבות יש גבולות ברורים או גבולות נזילים-** כיום מדברים על גבולות נזילים בטח במציאות גלובלית שהמעבר בין התרבויות הוא מגוון ויש מאפיינים מיוחדים לכל מקום אבל הגבולות הם נזילים.

גישות לחקר התרבות

1. הגשה הראשונה- **נקראת תרבות ומבנה-** היא גישה שמדברת על התרבות כזו שקשורה למבנה. בין אם מבנה חברתי ובין אם מבנה תודעתי. הדגש יהיה על שימור המערכת החברתית.
2. בגישה השנייה- **גישה של קונפליקט** -יש תמיד קונפליקט ויחסי כוח. בין אם יחסי כוח פוליטיים, כלכליים. ואז נשאל מה הם יחסי כוח, מה נהנה מהקונפליקט ומי מדוכא.
3. הגישה השלישית-**גישה פרשנית**- להבין את המציאות החברתית, תרבותית של הנחקרים.. איך הם מבינים את המציאות שלהם כיצד הנחקרים מפרשים את המציאות.
4. הגישה הרביעית- **תרבות כביצוע** – מתייחסים איך התרבות נחוות בפועל מבחינה יומית. מתייחס להיבטים הפרפורמים.

כיצד הגישות השונות יכולות לנתח את טקס הדלקת המשואות בהר הרצל, בערב יום העצמאות?

- תרבות ומבנה-** הטקס עצמו כטקס מלכד, ניתן לראות את הטקס בטלוויזיה לא צריכים ללכת לשם פיזית.
- תרבות וקונפליקט-** טקס מאוד יהודי, וישראלי. ויש קונפליקט עם חברות אחרות בארץ.
- גישה פרשנית-** נוכל לראיין אנשים ולשאל אותם מה המשמעות שהם נותנים לטקס.
- גישה תרבות כביצוע-** ניתן לספור כמה יהודים כמה לא יהודיים, כמה אשכנזים כמה מזרחיים, ניתן להסתכל על האופן שבו היהודיות נוכחת בטקס הזה.
- כל גישה מסתכלת על הטקס מעניים אחרות, הן עניים משלימות, לא כל גישה שונה מהאחרת.

מצגת 2- תרבות ושפה

חווים את התרבות בעזרת השפה כאשר היא מערכת של סמלים. לכן, אבני הבניין הבסיסיים של התרבות הם הסימנים. התחום שחוקר את התופעה של הסימנים והסמליים היא הסמנטיקה

סמינטיקה- תורת הסימנים.

- ❖ מי שדיבר על התרבות כשפה הוא פרדיננד דה סוסיר הוא דיבר על כך שסימן מורכב ממסמן ומסומן. המסמן מסמן עבורנו מסומן וביחד יוצא סימן. לדוגמא: אם אסף אומר לנו כלב מה שעולה לנו בראש זה כלב, הוא בעצם אמר כלב אבל כולם מסכימים שההברות ההלו הן מה שעולה לנו בראש ובסין למשל ההברות הן לא אותו דבר. יש לנו בעצם את המסמן שהוא ההברות ויש את המסומן שזה מה שעולה לנו בראש ולכן ביחד זה סימן. בשפה הקשר בין מסמן למסומן הוא קשר שרירותי.
- ❖ רולאן בארת ממשיך את פרדיננד ואומר לנו את הדבר הבא: יש כמה רמות של סימנים.

1. יש את הרמה הראשונה- שזה הרמה הדנונטיבית שהיא הרמה המילולית.

2. הרמה השנייה – היא הרמה הקונוטטיבית, רולאן בארת אומר שמה שקורה שלפעמים שהסימן מהרמה הראשונה לעיתים הופך להיות מסמן עבור מסומן חדש ויצר סימן נוסף. לדוגמא: הרמה הראשונה אומרת שכלב זה כלב והרמה השנייה אומרת שכלב הוא חמוד. הרמה הראשונה היא הרמה המילולית יודעים איך קוראים לכלב, ההבהרה כלב היא כלב וברמה השנייה הסימן כלב הוא כבר מסמן למסוכן חדש לדוגמא הכלב החמוד, הנאמן וביחד יש לנו סימן חדש ועכשיו הכלב הוא לא רק כלב אלא הוא סימן לנאמנות לחמידות וכו'.

3. הרמה השלילית- היא רמת המיתוס – רולאן בארת מדבר על המיתוס, לעיתים הקונוטציה היא כל כך חזקה ומשמעותית עד אשר היא עוברת תהליך של השגרה של טבעון (הפיכה למשהו טבעי), הקונוטציה יוצרת אשליה של דנוטציה היא בעצם מתחבאת, אנחנו לא מזהים את הקונוטציה ככזו. כאשר אנחנו נחשפים לסימן אנחנו חווים את הקונוטציה כאילו היא דנוטציה. זה קורה כאשר יש אידיאולוגיה משמעותית שהופכת את הקונוטציה לכזו שהיא סמויה לא תמיד נבחין באידיאולוגיה הזו. לדוגמא: הכותל הופך להיות משהו ברמה המיתית (מיתוס) כאשר מסתכלים על הכותל ומה שנחשוב זה את הקונוטציה. קודם חווים אנחנו חווים את החוויה הדנוטציה ולאחר מכן חווים את החוויה של הקונוטציה. אבל יש מקרים שבהם הקונוטציה הופך להיות הדנוטציה.

- ❖ חוקר אחר שדיבר על סימנים היה צ'ארלס פירס- הוא עשה טיפולוגיה של סימנים זאת אומרת קטגוריזציה של סימנים.
סמלים- היחס בין המסמן ובין המסומן שרירותי.
אייקונים- יש דמיון בין המסמן ובין המסומן. הדמיון יכול לבוא לידי ביטוי בצורה כמו למשל אייקון של מייקרוסופט במקלדת.
אינדקסים- קשר ישיר (סיבתי, לוגי) בין מסמן ובין מסומן. כמו למשל עשן ואש. עננים הם אינדקסים לגשם. מכשיר מדידה, סימפטומים רפואיים.

○ שיח- מושג תרבות נוסף להבנת פעולתה של התרבות הוא שיח.

מישל פוקו – שיח הוא מכלול הביטויים וההיגדים שיש להם משמעות ואפקט כלשהו.

שיח זה היגדים מסוימים אבל לא סתם היגדים אלא היגדים שיש להם אפקט, היגדים עם משמעות אופרטיבית, היגדים שיש להם משמעות של פעולה. שיח זה היגד- אמירות שיש להם אפקט שיש להם משמעות אופרטיבית והם קשורות ביחסי כוח.

- שיח הוא :
1. היגדים
 2. פעולה
 3. שיח קשור ביחסי כוח

מהם ההגבלות לשיח:

1. **יש טובאים** – יש נושאים שאסור לדבר עליהם כמו מין כמו דברים שקשורים למוות .
2. **ההבחנה בין הדיבור של השפוי לדיבור של המשוגע**- יש אנשים שנתפסים כשפויים ויש אנשים שנתפסים כלא שפויים ונתייחס לאלה שאנחנו מקטלגים כשפויים. ניתן להגביל את השיח על ידי כך שנגיד שהאדם לא שפוי.
3. **הגבלה שמייצרת את החלוקה בין אמת לשקר**- יש אנשים שנתפסים כמומחים והם עוצרים את האמת. ויש אנשים שהם מדברים דברים לא אמיתיים. וכאן נוכל להגביל את השיח על ידי כך שנקטלג אנשים כדוברי שקר, כשאנשים שלא יודעים על מה הם מדברים.

שיעור שני- סמינטיקה ושיח

הדוגמה השנייה לגבי מה זה שיח **עוסקת במיניות** – פוקו אומר לנו בעצם לגבי מיניות שאנחנו יכולים לראות כיצד השיח לגבי המיניות הלך והתעצב במאות האחרונות וסביבו בעצם התעצבו טובאיים זאת אומרת למשל, הנושא של אוננות של בנים. איך יש ספרים שמתחילים להיכתב על זה ואיך שהספרים הללו מגדירים מה הבעיה באוננות. מה שמעניין כאן מעבר לעובדה שיש כאן יחסי כוח, אפקט אסור. הפרדוקס כאן שמרוב שאנחנו עסוקים בטאבו על מיניות אנחנו מנכחים את המיניות, המיניות נוכחת אנחנו בעצם הופכים את המיניות לנוכחת, עצם הדיבור על המיניות מנכח את הנושא, המיניות הופכת להיות מרכזית ונוכחת.

❖ פוקו מתאר שלושה צירי הבנייה למיניות:

1. **ידע על אודות התנהגות מינית**- יחסי מין בין גברים לנשים. מה זה התנהגות מינית. מדברים על מיניות, כותבים על מיניות.
2. **מערכות כוח המסגירות את הפרקטיקות הקשורות במין**- כלומר, ככל שהזמן עובר ניתן לראות פרקטיקות מיניות נורמטיביות, לא נורמטיביות (יחסי מין בין גברים).
3. **תבניות שבמסגרתם אינדיבידואליזם יכולים או מוכרחים לזהות את עצמם כנושאים של אותה מיניות**. - כלומר, או הטרוסקסואליים או הומוסקסואליים.

במאה ה 17-ילדים ומבוגרים חשו חופש מסוים לדבר על עניינים מיניים. במאות ה 18 - וה 19-חופש זה אבד במסגרת שיח על מיניות, שהוא תוצר של רצון למנוע מילדים בנים לאונן. אלא שהשיח הזה, שאורגן על ידי הורים, רופאים ומורים, לא השתיק את מיניות הבנים אלא הוציא אותה לאור ונדון ללא הפסקה. בנוסף, הרשויות ביקשו לדכא את מה שהן למעשה נסמכות עליו כדי לתפקד. ככל שיותר עסוקים בדיכוי המיניות מבחינה מוסדית, כך לא מפסיקים לעסוק בזה. כעת, מדובר על שיח בשני אזורים תיאורטיים בכדי להראות כיצד השפיע פוקו על שיחים תיאורטיים שונים -מגדר ופוסט קולוניאליזם.

שיח ומגדר:

✓ **צניעות**- השיח סביב הצניעות מאוד בולט נגיד ביהדות. למשל, בחברה החרדית קיים שיח בנושא הצניעות שהוא גם מלווה בפרקטיקות, כאשר הוא נשען על יחסי כוח. כלומר, מי שמדבר על צניעות הוא הגבר והאישה מושתקת. דוגמה קיצונית היא נשות הטאליבן. המתנגדים הגדולים לסיפור הזה היו הרבנים שטענו שתופעה זו הינה זרה ליהדות. הסלידה של הרבנים הייתה מכך שהנשים עצמן החליטו איך להתלבש ומה צנוע, ובעצם" נטלו "מהרבנים את כוחם.

✓ **אנורקסיה** - בחברה המערבית השיח יחסית דומה - איך הגוף האידיאלי אמור להיראות. ישנן אנורקטיות שטוענות שמשפט שמישהו אמר להן גרם להן להיכנס לאנורקסיה, זה מתקשר ליחסי הכוח שעליהם דיבר פוקו שלא דווקא מגיעים" מלמעלה". הטענה היא שבחברה הישראלית לאנורקסיה ישנה התייחסות מיוחדת, כאשר השיח סביב האנורקסיה שונה בישראל משום שנכנסים בו גם שיחים אחרים המאתגרים את שיח זה. למשל, השיח על הגוף הפורה, הגוף הצבאי. ניתן למצוא שיח שקשור בדימוי גוף באופן שבו אנשים תופסים איך אמור להראות הגוף.

✓ **יחסי מין בכפייה בין בני זוג** - בעבר נשים לא התלוננו כאשר בן זוגן קיים איתן יחסי מין כפייה, בין היתר כי הן לא ראו פעולה זו כאונס מכיוון שהשיח סביב המיניות בין בני זוג התיר לגבר לשכב עם אשתו מתי שירצה, ולאישה הייתה פחות לגיטימציה לסרב. נשים ממעמד נמוך, מחברה שמרנית או פחות משכילות לא היו מודעות לכך שזה בעייתי ושעליהן להתלונן. מה שחשוב הוא הדיבור ואיך אופן הדיבור מייצר פרקטיקה ונושא יחסי הכוח.

✓ **ME TO** - התחיל כטרנד בינלאומי בעקבות כמה אנשים שהם חשפו שהם הוטרדו על ידי מפיק הוליוודי והתחילו לדבר כתוצאה מכך על גברים אחרים שהטרידו מינית נשים.

שיח ופוסט-קולוניאליזם:

✓ **יחסי מזרח מערב** - קיים שיח המייצר שתי קטגוריות בינאריות של מערב מול מזרח, כאשר הן בעלות משמעויות פרקטיות. לדוגמה, אם אדם בריטי חושב שהודו נחותה, ברור לו שכיבוש הודו זה הגיוני ואף מוסרי כי הוא מביא לשם את הקדמה. כלומר, קיים דיבור בעל משמעויות אופרטיביות הנשען על יחסי כוח.

✓ **יחסי אשכנזים מזרחיים** - בשנות ה 50 -הממסד האשכנזי ראה את העולים מארצות האסלם כפרימיטיביים, ולכן ברור מדוע יכול להיות שוני בטיפול בעולים אלון איפה יגורו וכן הלאה. המושג שיח הינו חשוב מאוד לשטחים תיאורטיים רבים וכמובן לתרבות עצמה. תרבות, אידאולוגיה וכוח: נדבר על תרבות דרך הניאו מרקזים, המדגישה את התרבות כזירה של מאבק. לא רק הניאו-מרקסיסטים דיברו בשפה של יחסי כוח(למשל, פוקו, אולם הם מאוד בולטים בנושא של יחסי כוח בהקשר התרבותי.

נאו מרקסיזם

- תאורטיקנים רבים רואים בתרבות זירה של מאבקי כוח. דוגמא בולטת לכך ראינו במקרה של מישל פוקו.
- תאורטיקנים רבים אחרים, ממשיכיו של קרל מרקס, ראו גם כן בתרבות זירה של מאבקי כוח. אותם נאו מרקסיסטים תפסו את התרבות בצורה אחרת מאשר מרקס. הם תפסו את התרבות כתחום אוטונומי, בעלת חוקיות עצמאית. כך שבניגוד למרקס, אין מדובר בהשתקפות ישירה ופשוטה של כוחות כלכליים.
- **אנטוניו גראמשי:**
 - הבורגנות במערב שולטת בעזרת התרבות לא פחות מאשר בכוח השליטה על אמצעי הייצור.
 - מושג ההגמוניה מתייחס לדרכים בהם בעזרת התרבות מושגת צורה של שליטה חברתית ופוליטית.
 - ההגמוניה עובדת כאשר היא מצליחה לגייס את ההמונים יוצרת קונצנזוס ובכך מצליחה למנוע מהם לחשוב בצורה ביקורתית - יוצרת תחושה ש"זה המצב" ו"אין ברירה". הגמוניה נתפסת כמובן מאליו, כמצב העניינים ה"טבעי".
- המשטר נלחם לשמור על ההגמוניה בהציגו את עצמו כנציג האינטרס הלאומי. הגמוניה משכנעת שהאינטרסים של הקבוצה הדומיננטית הם האינטרסים של ההמון.
- ההגמוניה יוצרת לגיטימציה לעצמה על ידי כך שהיא משכנעת אנשים שיש להם השפעה.
- אין כאן כפייה כוחנית - המדינה נותנת לאזרחים תחושה שכדאי להם לתמוך בה.
- התפיסות ההגמוניות מאותגרות על ידי תפיסות קונטרה-הגמוניות. התרבות השלטת מאמצת את התכנים של התרבויות המתנגדות ומתאימה אותן לתרבות של הקבוצה השלטת.

❖ לואי אלטוסר:

- הקפיטליזם משעתק את תנאי הייצור ההכרחיים להמשך קיומו.
- הדבר מתבצע באמצעות מנגנוני מדינה אידיאולוגיים.
- ideological state apparatus
- מנגנוני דיכוי – משטרה, צבא, בתי כלא וכו'.
- מנגנונים אידיאולוגיים - מערכת החינוך, מוסדות דתיים, מערכת המשפט, המפלגות הפוליטיות, אמצעי התקשורת, משפחה.
- תפקידם של מנגנוני המדינה האידיאולוגיים הוא להבנות את הסובייקטיביות של האינדיבידואלים ועל ידי כך להקצות להם תפקיד במערכת הקפיטליסטית.
- היחיד לומד לחוות את המציאות דרך נקודת המבט של תחרותיות, הישגיות, צריכה, אינדיבידואליזם.

❖ סמואל בולס והרברט גינטיס:

- תוכנית לימודים סמויה מחנכת את התלמידים
- מערכת החינוך כפופה לשוק העבודה. מערכת החינוך האמריקאית תורמת לעיצוב האישיות של התלמידים: משמעת, צייתנות, דימוי עצמי, הזדהות מעמדית, הצגת עצמי – כל אלה חשובים להתאמה לחיי העבודה. כך תוכניות הלימודים מקנות לתלמידים את המיומנויות והידע הדרושים למעסיקים.
- עקרון ההתאמה – המבנה של חיי בית הספר מתאים למבנים של חיי העבודה: ציות לכללים מוביל להצלחה, מורים ומנהלים מכתיבים משימות, תלמידים ועובדים מאורגנים באופן היררכי.
- מערכת החינוך נותנת לגיטימציה להיררכיה ולאי שיוויון, מחזקת את המיתוס המריטוקרטי (כך שמי שלא מצליח מאשים את עצמו), מצדיקה את הפריבילגיות החברתיות, ומאשימה את העוני כתוצאה של כישלון להסתגלות והישגיות.

חקרו את מערכת החינוך האמריקאית. אחת מטענותיהם הייתה החשיבות שיש לתכנית לימודים סמויה המחנכת את התלמידים. כלומר, תכנית לימוד גלויה יכולה להיות לוח הכפל למשל. אולם במערכת החינוך יש להסתכל לא רק על אילו תכנים מעבירים אלא איך מעבירים, מהם היחסים בבית הספר וכן הלאה.

לטענתם, מערכת החינוך כפופה לשוק העבודה. כלומר, מערכת החינוך האמריקאית תורמת לעיצוב האישיות של התלמידים: משמעת, צייתנות, דימוי עצמי, הזדהות מעמדית, הצגת עצמי - כל אלה חשובים להתאמה לחיי העבודה. כך תכניות הלימודים מקנות לתלמידים את המיומנויות והידע הדרושים למעסיקים. יש לשים לב לתכנים המועברים ולממד הסמוי המועבר - ערכים וכדומה. אישיותם של התלמידים מתעצבת במערכת החינוך והם לומדים להזדהות עם המעמד שלהם. כלומר, תלמיד מגיע לבית הספר עם סטטוס שיוכי כלשהו, ובית הספר מכוון אותו להמשך חייו בהתאם לסטטוס השיוכי שלו.

עקרון ההתאמה - המבנה של חיי בית הספר מתאים למבנים של חיי העבודה: ציות לכללים מוביל להצלחה, מורים ומנהלים מכתיבים משימות, תלמידים ועובדים מאורגנים באופן היררכי. לדוגמה, אם תלמיד לומד לחיות ממשימה למשימה הוא ייקח את זה איתו למקום העבודה בהמשך.

לסיכום, מערכת החינוך נותנת לגיטימציה להיררכיה ולאי שוויון, מחזקת את המיתוס המריטוקרטין כך שמי שלא מצליח מאשים את עצמו, (מצדיקה את הפריבילגיות החברתיות ומאשימה את העוני כתוצאה של כישלון להסתגלות והישגיות).

אסכולת פרנקפורט

❖ תיאודור אדורנו, ומקס הורקהיימר:

- במסווה של הפצת תרבות ואמנות להמונים, יוצרת המערכת התרבותית תבניות אסתטיות ועולמות תוכן ומשמעות הממלאים תפקיד אידאולוגי מרכזי במסגרת המשטר הקפיטליסטי.
- במסגרת **חרושת/תעשיית התרבות**, התרבות הקפיטליסטית ממציאה צרכים ומייצרת תחושה כי סיפוק הצרכים יבוא על ידי הצריכה הקפיטליסטית.
- מהלך מעגלי זה הוא מעשה הונאה. בני אדם מאמינים כי לא יכולה להתקיים מציאות אחרת זולת זו של התרבות הקפיטליסטית.
- כך בני אדם מאמינים כי כל מה שהם זקוקים לו נמצא במסגרת המערכת הקפיטליסטית. נוצר כאן משטר חברתי טוטאלי.
- מעשה היצירה אינו נובע משיקולים אמנותיים אלא משיקולים כלכליים. כך מוצאים את הנוסחה המנצחת.
- המיחזור אינו מאפשר חשיבה על קיומה של מציאות אחרת. בכך חרושת התרבות מחסלת את הסיכוי לתרבות ביקורתית.
- פס הייצור התרבותי כולל, אם כן, (1) נוסחאותיות, אחידות, מיחזור. (2) אשליה של שינוי (3) עדיפות ליפה ולמקובל על פני השונה והאחר.

פס הייצור התרבותי כולל:

1. נוסחאותיות, אחידות, מחזור.
2. יכולת לייצר עבורנו אשליה של שינוי. למשל, דגם חדש של אייפון כאשר בפועל אין הבדל.
3. עדיפות ליפה ולמקובל על פני השונה והאחר. למשל, איך אמורה להיראות מגישה בטלוויזיה.

- הצריכה, מצידה, הופכת ל(1) משעתקת הבדלי מעמד (2) אימפולסיבית, עדרית (3) מייצרת תודעה כוזבת - אשליית זהות אישית על ידי צריכה (בעוד שאחרים בוחרים עבורנו ומגדירים אותנו), אשליית בחירה אישית, אשליית בריחה מהמציאות האפורה.

הצריכה, מצידה, הופכת ל:

1. משעתקת הבדלי מעמד. למשל, תלמידים שיכולים להגיע עם טאבלט לבית הספר וכאלו שלא.
 2. אימפולסיבית, עדרית. למשל, פותחים סניף של מותג חדש וכולם נוהרים לשם.
 3. מייצרת תודעה כוזבת - אשליית זהות אישית על ידי צריכה (בעוד שאחרים בוחרים עבורנו ומגדירים אותנו), אשליית בריחה אישית, אשליית בריחה מהמציאות האפורה.
- ❖ **וולטר בנימין:**

- ערכן האומנותי של יצירות האומנות השתנו במהלך השנים. מתאר שלושה שלבים: כתב טקסט ידוע על יצירות האמנות בעידן השעתוק הדיגיטלי. למשל, צילום, קולנוע וכדומה.

השלב הדתי- בשלב זה יצירות האומנות היו קשורות לחוויה הדתית. כלומר, יצירות האומנות בשלב הזה נהנו מהילה (Aura) (של קדושה).
השלב האותנטי - בשלב זה יצירות האומנות נהנו מהילה של חד פעמיות -ישנו מקור אחד ועותקים אחרים, כאשר כדי לראות את המקור צריך להגיע למקום כלשהו פיזית) למשל, המונה ליזה.)

השלב הפופולרי- בשלב זה נכנסים לעידן דיגיטלי, כאשר יצירות האומנות יכולות להיות משועתקות -ישנם העתקים רבים לאותה יצירה, כאשר המקור לא נהנה מהילה כלשהי. למשל, סרט קולנוע. שלב זה מביא את יצירות האומנות לכל מקום.

- ההילה (aura) אבדה בשלב האחרון.

אסכולת בירמינגהם

- התרבות הפופולרית נתפסת כאתר של התנגדות ומיקוח מטעם קבוצות שוליים וקבוצות נטולות כוח בתוך החברה.

❖ סטיוארט הול:

1. **דרך ניתוח סטטיסטי** - חוקר בשם סטיוארט הול, כתב על האופן שבו בני האדם מפענחים מסרים תרבותיים. הוא טען שיש תרבות הגמונית והיא מצפינה מסרים אידיאולוגיים בתוך מצורי התרבות. הפענוח איך אנשים מפענחים, הוא אומר שיש אנשים שמפענחים בצורה אחת ויש כאלה שמפענחים בצורה אחרת. ויש 3 סוגי פיענוח:

פיענוח דומיננטי:	פיענוח אמביוולנטי:	פיענוח ביקורתי ומתנגד:
לדוגמא: כאשר אנשים רואים סרט והסרט מעלה בהם רגשות מסוימים מדובר בפיענוח דומיננטי.	עמדה מתמקחת- עירבוב של קבלה (במישור הכללי) והתנגדות (במישור הפרטי). יש מודעות לפער שבין המציאות המוצגת לנו לבין זו המוכרת לנו.	כלומר אני דוחה את האידיאולוגי.

❖ דיק הבדיג':

- בעצם החריגה של תת תרבות מהמשמעויות ומההתנהגויות המקובלות היה בכך משום ביקורת וחתרנות נגד המציאות החברתית.
- דרכים של ההגמוניה להתמודד עם תת התרבות:
- פאניקה מוסרית
- הטמעה:
- הטמעה אידיאולוגית
- הטמעה צרכנית

דרך שנייה ניתוח אתנוגרפי- לעשות אתנוגרפיה תצפית משתתפת על תת תרבות ולראות כיצד התת תרבות מאתגרת את התרבות הדומיננטית. לא מדברים על הביקורת של האינדיווידואל שעומד מול מסך הטלוויזיה אלא על קבוצות שמאתגרות את התרבות הדומיננטית או את התרבות ההגמונית. לדוגמא: ילד הפרחים ההיפים, איך התרבות ההגמונית מתמודדת עם תת התרבויות? והתשובה של דיק מתחלק ל2:

התרבות ההגמונית יכולה לעודד פניקה מוסרית :	התרבות ההגמונית יכולה לעודד הטמעה :
לייצר איזושהי חרדה חברתית בנוגע למוסריות של תת התרבות	להטמיע את תת התרבות בתור התרבות ההגמונית. על ידי שתי דרכים:
	<p>א. הטמעה אידיאולוגית- מטמיעים מבחינה אידיאולוגית את תת התרבות.</p> <p>ב. הטמעה צרכנית- הטמעה שבמסגרתה הופכים את ההתנגדות למוצר צריכה וע"י כך מסרס את הממד הביקורתי שיש בתת התרבות.</p>

דוגמה: לקחת את המימונה ולהפוך אתה למנהג הישראלי זו הטמעה צרכנית וגם הטמעה אידיאולוגית זאת אומרת הרעיון הוא שאתה לוקח מתת התרבות הביקורתית מאפיינים ומטמיע אותם בתרבות שלך וככה אתה מסרס את ההתנגדות של תת התרבות.

מהו סמל? - מצגת 4

❖ קליפורד גירץ:

- **טען שכל אובייקט, מאורע, איכות או יחס שדרכם באה לידי ביטוי תפיסה שהיא היא "משמעותו" של הסמל.**
- סמל מקשר בין שני עולמות תוכן שונים.
- בהקשר הדתי, נוכל לטעון כי סמל מקשר בין החולין ובין הקדוש.

סמלים וסיווג

❖ מרי דגלס:

- **הסמלים מגלמים את עקרונות היסוד שבבסיס המיונים התרבותיים, ואת הסדר והארגון בחיים החברתיים.**
- **הסמלים מסמנים את קווי הפרדה של המערכות המיוניות.**
- **דגלס טוענת שטאבו סביב טומאה וזיהום, קשור בלכולך – דבר שאינו במקומו. דהיינו, חריגה מהסדר החברתי-תרבותי.**

סמל מפתח

- ❖ **שרי אורטנר: היא אומרת שיש סמלים שהם לא סמלים רגילים אלא הם סמלי מפתח, כלומר הם חשובים במיוחד. אפשר להבין את המערכת התרבותית בעזרתם.**

סמלי מפתח: סמלים מיוחדים בכל חברה סמלים מיוחדים בכל חברה שדרכם אפשר להבין את החברה. שרי עשתה טיפולוגיה של סמלי מפתח וחילקה אותם ל 2-סוגים:

סמל מפתח - מבטא את המשמעות של המערכת החברתית. בדרך כלל מהווה אובייקט לסגידה. למשל, הדגל האמריקאי מייצג את "דרך החיים האמריקאי".	סמל מפרט - מבטא רעיונות ורגשות מורכבים, המתורגמים להתנהגות חברתית
סמל שמתמצת עבורנו (מרכז) היבטים מסוימים של התרבות. בגלל אפקט הריכוז, הסמל הזה טוען מאוד בסמליות ובכך הוא הופך להיות מושא לסגידה. דוגמא: דגל הוא מושא לסגידה כי הוא טוען בתוכו משמעויות בסיסיות של החברה. מבטא את המשמעות של המערכת החברתית. בדרך כלל מהווה אובייקט לסגידה. למשל, הדגל האמריקאי מייצג את "דרך החיים האמריקאית". לוקחים	סמל מפרט הוא סמל שמפרט בפניו רעיונות מורכבים והוא גם אומר לנו איך לפרט. מבטא רעיונות ורגשות מורכבים, המתורגמים להתנהגות חברתית. מה שחשוב זה שיש להם משמעויות אופרטיביות. כלומר, הסמל המפרט לא רק מפרט משמעויות, אלא גם אומר לנו כיצד להתנהג בהתאם לאותן משמעויות. יש 2 סוגים של סמלים מפרטים: א. מטפורת יסוד/שורש - בעזרת מטאפורות היסוד ממיינים את הסביבה הפיזית או התרבותית לקטגוריות ורואים את הקשרים הפנימיים בין כל האלמנטים. דוגמא, הסביבה הנדיבה/נורית בירד דויד.

<p>ב.תסריטי מפתח – מראים לנו את הדרך הנכונה לעשות דברים. למשל, סיפורי הצלחה של עניים.</p>	<p>משמעויות חברתיות מקבצים אותן בסמל מסוים. בגלל שזה ריכוז גבוה מאוד אז הממד הסימבולי בו מאוד חזק, כי יש לו המון משמעויות חשובות. למשל, דגל, המנון, תני"ך-אלו סמלים חשובים המתמצתים עבורנו משמעויות חברתיות נרחבות. לכן יש סביב הסמלים הללו הילה של קדושה והפגיעה בהם תחשב לפגיעה קשה מאוד מבחינה חברתית.</p>
--	---

❖ ויקטור טרנר:

סמל דומיננטי

סמלים משמשים כמנגנוני פעולה חברתיים. כך שבהקשרים מסוימים הם מחוללים שינויים חברתיים. ויקטור קישר בין סמלים לבין פעולה חברתית. כלומר, לסמלים יש יכולת לחדש את הסדר החברתי או לשנות אותו. ז"א, סמלים קשורים לפעילות החברתית והחברה ברמה הפרקטית. זהו אחד ההבדלים בין **ויקטור** לבין **גירץ** שדיבר על סמל ומשמעות- אפשר לראות כיצד הסמל בא לידי ביטוי ברמה כללית, אבל אצל ויקטור מדובר בשינוי או השבת הסדר. טרנר הגיע מאסכולה פונקציונלית לכן היה חשוב לו לדבר במונחים של חברה, איך הסמל קשור לסדר החברתי במציאות בה יש קונפליקטים.

1. **תיאור**- טרנר חקר טקס חניכה של נערות בקרב הנדמבו. במחקר זה הוא מדבר על טקס מעבר שעוברות צעירות בחברת הנדמבו. זהו טקס שמתרחש כאשר יש סימנים של ניצני שדיים ולא של הווסת. בשבט הזה יש עץ שנקרא מודיי (עץ החלב), הוא מפריש אגלי גומי לבנים. משכיבים את הנערה למרגלות העץ הזה, חורצים חריץ בקליפה שלו ואז אגלי הגומי נוזלים למטה. נשים רוקדות סביב העץ וסביב הנערה, ואם הנערה מכינה אוכל ומביאה אותו לאורחים (מאמינים שהאישה הראשונה שאוכלת מהאוכלת בן הכפר שלה יתחתן עם הנערה).

2. **פרשנות של הנחקרים- רב-קוליות**- סמל יכול לייצג דברים שונים. כששואלים את הנחקרים מה דעתם הם מודעים לכך שיש קשר בין העץ לבין טקס החניכה כי ישנו קשר סמלי- אגלי הגומי הלבנים מזכירים את החלב, והטקס הזה מתקיים כאשר מופיעים צאצאי שדיים של הנערה.

עץ החלב מייצג את חלב האם ואת השדיים. הטקס עוסק בקשר בין אם לבין בת, לכן בני הנדמבו מכנים את העץ הזה "עץ האם והתינוק", מכיוון שברמה הסימבולית הוא קשור להזנה בין האם לבין הבת. העץ קשור ליחסים החברתיים בתוך המשפחה ובמבנה החברתי. הנחקרים ערים לכך שישנה חגיגה נשית הקשורה למבנה המשפחתי. הנדמבו היא חברה שהמבנה בה הוא מטריילינאלי- החברה קשורה לאימא, הזכויות והחובות עוברות מאחי האם אל הילד. כלומר, זה לא רק עץ ותינוק, אלא זה קשור גם לתופעה המטאילינארית שקיימת בחברה הזו.

3. **פרשנות החוקר**- טרנר טוען שאפשר למצוא באמצעות טקס המעבר אספקטים של פירוד, בניגוד לתפיסה ההרמונית של הנחקרים. כלומר, עץ החלב מסמל, בצורה אידיאלית, שלמות חברתית, אך בפועל **מייצג היבטים של פירוד חברתי ואפילו ניגודים בין מרכיבי החברה:**

- **בין הנשים לגברים:** נשים רוקדות סביב עץ החלב מסביב לנערה. העץ הוא הדגל של הנשים. הוא מפריד אותן מהגברים: נשים שרות שירים הלועגים לגברים. הטקס מסמן את הנשים כקטגוריה חברתית נפרדת ומדגיש את אחוותן.
- **בין הנערה ובין הנשים:** זה העץ שלה, האירוע שלה. זה הטקס שהנערה היא במרכז וכולן מכרכרות סביבה. זהו אלמנט של הפרדה בין הנערה לבין שאר הנשים.

- **בין האימא של הנערה ובין הנשים הבוגרות האחרות:** האם מנועה מלחולל עם שאר הנשים, היא מכינה אוכל לנשים. יש שלב שבו האם מרימה את הכף ושואלת מי רוצה לאכול ראשונה, האמונה הרווחת היא שהראשונה שאוכלת- תישא לבן הכפר שלה.

הנערה יכול באופן עקרוני להינשא לבן כפר אחר ואז לגור עם האם של הנער בכפר המרוחק, במובן הזה יש חלק עצוב בסיפור כי זה מסמל את האופן שבו הנערה נפרדת מבית הוריה לכפר מרוחק לגור עם אמא אחרת.

איך אפשר להבין את הפרשנות הסמלית השונה של הנחקרים ושל החוקר? טרנר טוען שהנחקרים שקועים בתוך התרבות ולכן לא יכולים לראות התרבות בכללותה, להבדיל מהאנתרופולוג היכול להסתכל מבחוץ ולתת את נקודת מבטו האובייקטיבית.

טרנר טוען שישנן 3 תכונות של סמלים דומיננטיים:

1. **דחיסות**- תצורה אחת מייצגת דברים רבים ופעולות רבות. יכולנו לראות שעץ החלב יכול לייצג הרבה דברים (מטרילניאליות, היחסים בין האם לבין הבת, שדייה של הנערה וכו.)

2. **סמל מרכזי המאחד משמעויות שונות**- זהו קשר העובר כחוט לאורך המשמעויות השונות. המקשר בין המשמעויות השונות הללו זוהי התלות בין האלמנטים השונים. ההזנה והתלות בין האם לבת, התלות בחלב האם- זהו האיחוד בין המשמעויות השונות.

3. **קייטוב משמעויות**- קוטב אידיאולוגי מול קוטב תחושות.

- בקוטב האידיאולוגי- משמעויות המתייחסות למישור המוסרי והחברתי של החברה. נורמות וערכים המנחים ומפקחים על בני האדם. כלומר, אחדות והמשכיות של הקבוצות החברתיות ע"י אידיאולוגיה המועברת בטקס.
- בקוטב התחושות- משמעויות הקשורות לתופעות ותהליכים גופניים וטבעיים. במקרה שלנו: חלב אם, שדיים, תהליך של הנקה.

סמל אישי:

(1) **אופציונאלי (למשל פירסינג, לא ברית מילה).**

(2) **מוכר על ידי התרבות כמשמעותי, רציונלי, אובייקטיבי ונורמלי (למשל סדהו בהודו, לא בישראל)**

(3) **רלוונטי עבור היחיד מבחינה פסיכולוגית. כך שאם היחיד לא יבטא את עצמו סמבולית, הוא יסבול מבחינה פסיכולוגית הסמל האישי משמעותי מאוד עבור האינדיבידואל. למשל, קעקוע. בין סמל אישי לסמל ציבורי-**

אם שלושתם מתקיימים מדובר בסמל אישי.

בין סמל אישי לסמל ציבורי-

אנתרופולוגים נוטים לראות בסמל עניין פומבי, הנושא מסר תרבותי מוכר, אך חסר משמעויות פסיכולוגיות עבור היחיד. פסיכולוגים, לעומת זאת, נוטים לראות בסמל עניין אישי בלבד. **אדמונד ליץ'**, לדוגמה, טען שלסמלים ציבוריים אין יכולת הנעה רגשית עבור היחידים בעובד שלסמלים פרטיים, הנובעים מהלא מודע, חסרים משמעויות תרבות נרחבת. **גנאנאת אובייסקר** טוען שסמלים נושאים משמעויות קונבנציונליות או רשמיות, אך הם מקבלים משמעויות עבור היחיד רק בהקשר של חייו הביוגרפים. כך לסמלים ציבוריים יש יכולת הנעה רגשית והם גם יכולים לנבוע מהלא מודע של היחידים.

גנאנאת אובייסקר:

טען שבסמלים אישיים יש ממד ציבורי וגם ממדי פרטי. סמלים אישיים נושאים משמעויות ציבוריות אבל מקבלים חיות, משמעויות רלוונטיות כתוצאה מהניסיון החיים הפרטי של האדם. בניגוד לאדמונד ליץ', אובייסקר טען שלסמלים אישיים יש יכולת הנעה והם חלק ממשמעויות ציבוריות נרחבות יותר. זאת אומרת, שהסמל הציבורי יכול להשפיע עלינו ולהניע אותנו אם הוא מצטרף לביוגרפיה האישית שלנו- אם הוא חודר לתוכנו באמצעות ניסיון אישי.

נדבר על מחקר שנעשה במקדש בסרילנקה ודרכו נבין מה הקשר בין סמל אישי לבין סמל ציבורי.

בד"כ אנתרופולוגים נוטים לראות בסמל עניין פומבי, הנושא מסר תרבותי מוכר, אך חסר משמעות פסיכולוגית עבור היחיד. לעומת זאת פסיכולוגים נוטים לראות בסמל עניין אישי בלבד. לכן כל אחד והסמל האישי שלו. אובייסקרה טוען שסמלים נושאים משמעות קונבנציונלית או רשמית, אך הם מקבלים משמעות עבור היחיד רק בהקשר של חייו הביוגרפיים. הסמל האישי מקשר בין הממד הציבורי הכללי לבין הממד האישי כי אנחנו מדברים על סמלים שיש להם משמעות חברתית וציבורית, אבל הם מקבלים משמעות מיוחדת במובן האישי כתוצאה מהביוגרפיה האישית של כל אחד ואחד. במחקרו הוא בחן 6 נשים, דתיות אדוקות (נזירות), במקדש בקטרגמה בסרילנקה. המראה שלהן כלל שיער קלוע, סבוך וארוך. הן סבלו ממבט דו ערכי שעורר הערצה מצד אחד אך תיעוב ופחד מצד שני, בשל המראה המוזנח והמלוכלך.

אובייסקר מציין 3 רמות של ניתוח:

1. **מקור הסמל (שיעורן כסמל-) ממד ביוגרפי**
 - אובדן של הקשר הרגשי-מיני עם הבעל. אובייסקרה מדבר במונחים פסיכולוגיים. למשל, הוא מתאר את זה כדחיית איבר המין של הגבר.
 - הן דוחות את הקשר עם הגבר לטובת קשר אינטנסיבי ואידיאלי עם האלוהי.
 - לכן מבחינתן השיער הסבוך הוא מתנת האל על נטישת הקרוב האנושי לטובת האלוהי.
 2. **משמעותו האישית של הסמל-**
 - השיער דמוי הנחש יכול להיראות כביטוי לקונדליני (אנרגיה האצורה בצ'קרה התחתונה) שעולה בצורה נחשית בתוך הגוף (במקרה של הנשים מדובר ב PT -ולא בטנטרה או יוגה).
 - אובייסקרה מדגיש את ההיבט המיני-סימבולי של השיער, ומקשר זאת לחייהן של הנחקרות. השיער דמוי איבר המין הוא סובלימציה ל"איבר המין" של האל, לא של הבעל. "איבר המין" של האל הוא לא פיזי אלא שקטי, מקור החיים והחיוניות. [שקטי=כוח רוחני שהן מקבלות כתוצאה מהדבקות באל].
 3. **המסר או המשמעות החברתית-תרבותית- המשמעות הציבורית של הסמל קשורה אך לא זהה למקור ולמשמעות האישית של הסמל.** סמל אישי קשור למשמעויות חברתיות.
 - ברמה הציבורית, לשיער יש משמעות גדולה בהינדואיזם- בין אם לגלח את כל השיער, לא להסתפר בכלל, או להשאיר קווצת שיער (אופניאנה). כשהנחקרות לא מסתפרות ומשאירות את עישרן ללא טיפול, הן הולכות על קרקע חרושה. כלומר, זה חלק מהתרבות ההודית לקשר בין קדושה לבין שיער ארוך, לא מטופל ולא מסופר.
 - אובייסקר מראה את המהלך הדיאלקטי- סמלים תרבותיים מעצבים את ניסיון החיים של היחידים בחברה, והם לוקחים את הסמל הציבורי ונותנים לו משמעויות אישיות הקשורות לניסיון החיים שלו. יש את הרעיון של שיער ארוך כסמל של קדושה- בחוויה האישית של האישה יש את הפרישות מהבעל ואז בתוך הסמל הציבורי היא טוענת את המשמעויות האישיות שהן העזיבה של הבעל, העזיבה של איבר המין, האופן שהשיער הארוך קשור לסומבלימציה של איבר המין של המין- זו משמעות אישית של אותן נשים. הסמל הציבורי הוא השיער כאלמנט של פרישה וקדישות. בתוך הסמל הזה הן טוענות חוויות אישיות שלהן- עזיבת הבעל.
 - הסמלים התרבותיים קודמים לאינדיבידואל ומאפשרים התנסויות והתנהגויות מסוימות, כך שהתודעה של היחיד מושפעת מהתרבות.
 - באמצעות בחירה וקבלה לחייו של היחיד והביוגרפיה שלו, הסמל מוערך, מיוצר מחדש, והופך לזמין ליחידים אחרים.
- במילים אחרות, סמל אישי הוא סמל ציבורי שהמשמעות המרכזית שלו קשורה בניסיון חייו של היחיד.

• **אובייסקר** בחן שש נשים, דתיות אדוקות, בעלות מראה שיער מיוחד (סבוך וקלוע), במקדש בסרי לנקה.

היכן הסמלים נוכחים?

- מקומות/מרחבים קדושים
- אייקונים/צלמים
- חפצים, קמעות, שרידים קדושים
- הגוף האנושי
- טקסטים

מקומות/מרחבים קדושים

אייקונים/צלמים

חפצים, קמעות, שרידים קדושים

הגוף האנושי

טקסטים

בארץ-ישראל קם עמם חינוך, בו עובדו עמיתו וזרעו.
 חרות ומסורה, בו דו-י-י חסמות מלכות, בו דו-י-י נכסו דו-י-י כבוד
 אמיניו וכל-אמיניו ודו-י-י עולם כולו את ספר המצוות הנצחי
 לאחר שיהנה עמם סאריס במס הירוש עמיר לו אמוניו בכל ארצות
 נצרות, ולא חיל מחילה ומקרה לשונב ארצות ודו-י-י כבודם את חרות
 המדינת.
 מתוך קשר חסודי ומסודרת זה חסר היהודים בכל דור לשונב ולהאסו
 כמולדם העפיקה, וזכרות האחרונים סבו ארצם כמסוג, וחלום,
 כעוליס ומניס השריד נעמרת, דודו שטום העבירה, בו כפרים ויטום,
 וחוקים יעוב בו וחוק העוליס על כסודו וחברתו: שודו יעום ענ
 עמנו, כביא כבוד הירוש לב חושבו ארצו נעשא נעשו לעמאת
 מלכות.
 בשנת תרנ"ז (1897) נחנכו הקונגרס העולמי לקול קריאתו של חנון

משמעות משתנה של סמלים

- סווסטיקה:
- להיות בר מזל

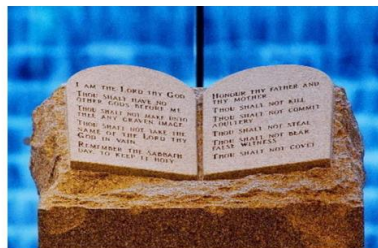

סמלים לא תמיד נשארים כפי שהם. ישנן משמעויות שותרת לסמלים וגם אם יש הסכמה לאיזשהו סמל היא יכולה להשתנות. למשל, **סווסטיקה** - סמל הינדי בעל משמעות שעוסקת במזל. זהו סמל משתנה כי בגסט האוס רואים צלב קרס שמבחינתו זה סמל נאצי, אבל במקור הוא לא מכיוון שבעבר הייתה לו משמעות של מזל, סמל נאצי.

המאבק סביב סמלים דתיים

- איסור הצגת סמלים דתיים
בבתי הספר בצרפת

- פסל לוחות הברית בבית
המשפט באלבמה

המאבק סביב סמלים דתיים:

סמלים דתיים יכולים להוות מקור לקונפליקט גדול.

- **איסור הצגת סמלים דתיים בבתי הספר בצרפת** - עיקרון החילוניות הוא עיקרון יסוד. הרעיון הוא שהשיח הוא שיח אזרחות רפובליקני המעמיד את הרפובליקה במרכז,

הצרפתים יכולים לצאת נגד סמלים שאמורים להפריד בינם לבין עצמם. הרציונל הוא שסמל דתי הוא סמל מפריד, כמו למשל, לחבוש כיפה- זוהי הפרדה בין דתיים לחילוניים. צרפת טוענת שהיא מדינה חילונית ושסמלים מפרידים, סמלי הדת מפרידים בין האנשים. **בצרפת יש איסור להעסיק סמלים דתיים גדולים במוסדות ציבוריים (צלב גדל, כיפה). צרפת היא רפובליקה חילונית ולכן הסמלים הדתיים מפרידים בין החילונים לדתיים ולכן היא מגנה על הרפובליקה מהדת, דואגת לשוויון**

- **פסל לוחות הברית בבית המשפט באלבמה**- בית המשפט פסק שצריך להסיר את הפסל, מכיוון שזה פוגע בעיקרון הפרדת דת ומדינה. אצל האמריקאים עיקרון זה מאוד חשוב, כי במקור הפרדת דת ומדינה באה להגן על הדת ולא על המדינה. כאשר יש סמל דתי בבית משפט (שזהו סמל לעצמו), זה פוגע בעיקרון זה. מי שירצה לסלק את הסמל הדתי יהיו חילוניים. הפרדת דת ומדינה בארה"ב בעצם מגינה על הדת מפני המדינה. לסלק את הסמל הדתי מבית משפט ציבורי.
- **בארה"ב** ההפרדה היא שונה. הפרידו את הדת כדי להגן על הדת ולא על הרפובליקה כמו בצרפת. כשהניחו את לוחות הברית בבית המשפט העליון באלבמה, בית המשפט אמר שיש לסלק את הלוחות מכיוון שזה סמל דתי ובית המשפט הוא מקום ציבורי. זה נעשה כדי להגן על הקבוצות הדתיות.

מצגת 5- היבדלות תרבותית

❖ ת'ורסטיין ובלן

- הימנעות מעבודה היא הסימן המוסכם לעושר, ולכן הסימן המוסכם למעמד חברתי. פנאי אינו מצוין בהכרח בטלה או חיבוק ידיים, כי אם עדות ליכולת כספת לנהל חיים של בטלה.
- איך מחצינים פנאי? על ידי **צריכה ראוותנית**: צריכה של מוצרים פיזיים וטובין תרבותיים לאו דווקא שימושיים. דווקא חוסר התועלת שבצריכה מפגינה את העושר. לדוגמא: שפות "מתות", שכלול טעמים מעודנים, אנינות רגש, התמצאות בחידושים האחרונים באופנה, ריהוט, אביזרים, ספורט, וכו'.
- היום צריכה ראוותנית לאו דווקא מחצינה פנאי אלא ישירות את העושר. הסיבה היא שהיום, בניגוד לעבר, בטלה לא נחשבת לתכונה מוערכת.

❖ נורברט אליאס

- תהליך הציוויליזציה: ניתוח מבחינה היסטורית את עליית הגבול שבין ה"תרבותי" ל"ברברי".
- חקר ספרי הדרכת נימוסים.
- כללי הנימוס (כמו יריקה, אכילה, קינוח האף ועשיית צרכים) נוצרו בחצרות השליטים החל מן המאה ה-12 ואומצו בהדרגה על ידי הבורגנות ומעמדות הביניים, ששאפו להידמות לאנשי החצר. אלה מצידם ניסו להיבדל מהם על ידי אימוץ צורות מורכבות יותר של עידון ההתנהגות. השינוי שאיתר אינו רק בכללי ההתנהגות עצמם אלא גם בדפוסי הנחלתם, בגיל בו הם נדרשים, ובסנקציות המופעלות על מי שמפר אותם.

❖ פייר בורדייה

ההון התרבותי מופיע ב 3 -מצבים עיקריים:

מצב 'מחופצן' - בעלות על חפצים ומוצרים מתחום התרבות והאמנות אשר מסמלים באופן קונבנציונלי יוקרה, אנינות וטעם משובח. **סמלי סטטוס**.

מצב ממוסד כולל תארים, תעודות, תיאורי תפקידים ועוד.

מצב גופני/הביטוס היכולת של אדם להפעיל, באופן אינטואיטיבי וספונטני, ידע, טעם, הבנה, אנינות והבחנה בין דקויות בכל הקשור לתחום פעילות כלשהו, ובעיקר תחומי תרבות ואמנות. מדובר באוסף תכונות אשר עצם היותו נרכש בתהליכים מורכבים של חינוך ולמידה הופך לסמוי לחלוטין, עד שנדמה כי הבעלות על אנינות, טעם אסתטי, ידע, השכלה ויכולת לשונית הם דברים שאדם מסוים 'נולד' איתם, הם 'אצלו בדם'.

היבדלות תרבותית

- תיאוריות של שיפוט אומנותי, הקובע טעם תרבותי, באות לשרת מעמד או קבוצה חברתית, הנעזרים בתיאוריות אלו על מנת להתבדל ממעמדות או קבוצות אחרות.
- הסיווג הסימבולי הוא מפתח בשעתוק הפריבילגיה המעמדית. הקבוצות הדומיננטיות בדרך כלל מצליחות להבנות את התרבות שלהם לנעלה יותר בהשוואה לאלה של המעמדות הנמוכים, באמצעות הנגדה כמו מכובד/וולגרי, אסתטי/פרקטי וטהור/לא טהור.
- טעם/מבט טהור: המבט הטהור היא תכונה נרכשת, משוקעת מבחינה חברתית, הממלאת תפקיד של סימון שייכות והבדלות.
- ישנה התאמה ("הומולוגיה") בין האינטרסים של היוצרים לזכות בהערכה ובהכרה בשדה, לבין האינטרס של קבוצות ושל סיעות מעמדיות לקדם ולשמר היבדלות.
- החדשנות התרבותית (הן העילית והן הפופולרית) עומדת בבסיס יצירתם של היוצרים על מנת לזכות בהכרה, ועומדת בבסיס הצריכה של הצרכנים על מנת שיוכלו להבטיח התבדלות.
- התזה של בורדייה עומדת בניגוד לתזה של ניא-מרקסיסטים (דוגמת אדורנו והורקהיימר) הרואים בחדשנות סגנונית ובאוטונומיה של השיפוט האומנותי כלי תרבותי לחתרנות, לערעור הסדר הקיים.
- בשדה הייצור התרבותי נמצא **אידיאולוגיה של האמנות האוטונומית**, המעמידה במרכז את החשיבות של האמנות האוטונומית ואת החדשנות התרבותית.
- תיאוריות של שיפוט אומנותי, הקובע טעם תרבותי, באות לשרת מעמד או קבוצה חברתית, הנעזרים בתיאוריות אלו על מנת להתבדל ממעמדות או קבוצות אחרות.

2 מחקרים בולטים המאוששים את התזה של בורדייה: שני המחקרים עוסקים במוזיקה קלאסית

1. טיה דנורה:

- האריסטוקרטיה פתחו את אידאולוגיית המוזיקה הרצינית. נקבעו מדדים להערכת המוזיקה ולניתוח שלה. כמו למשל מורכבות, שלמות פנימית של היצירה, ומומחיות המלחין לכלי הנגינה שהמוזיקה מיועדת לו.
- תפיסת העולם האסתטית הזאת יצרה הבחנה בין מוזיקה של "הנעמה" ובין מוזיקה מוזיקה רצינית.
- במסגרת תפיסת העולם נוצר שיח, פרשנות, אוצר מילים, מדדים.

2. פול דימאגיו:

- **יזמות:** מקימים ארגונים (התזמורת והמוזיאון) שניתן לשלוט בהם, ואיך ניתן לשלוט בהם? באמצעות מלקרים (מוסדות ללא מטרות רווח)

· **סיווג:** אחרי שמקימים את התזמורת והמוזאון מסווגים אותם כארגונים יוקרתיים כארגוני אומנות

· **מסגור:** מקבעים את הדברים.

❖ ריצ'רד פיטרסון

פיטרסון חקר בתקופה שבאה לאחר מהפכת הנגד של שנות ה-60 וה-70. כתוצאה משינוי מבני בהרכב הקבוצות והמגזרים בחברה בת-זמננו, וכן מתרבות הנגד של שנות ה-60 וה-70 - ההיררכיה בין "גבוה" ו"נמוך" כאמצעי להתבדל (התזה של בורדייה) איבדה מהלגיטימיות שלה בקרב המעמדות הגבוהים במערב.

לטענתו, במערב קיים אי-נחת מאבחנות תרבותיות של גבוה ו'נמוך', מכיוון שאבחנות אלו משדרות אתנוצנטריות וגזענות. בתקופה הזו לא מקובל לדבר בשפה הדיכוטומית הזו (גבוה ונמוך).

כתוצאה מכך נוצר דפוס חדש של אומניבור תרבותי - אנשים בעלי סטטוס גבוה שנעשו "אוכלי כל", הצורכים מגוון רחב של סגנונות אמנותיים ולא מפגינים סגירות תרבותית. כך, למשל, הסגירות כלפי סוגי מוזיקה הולכת ופוחתת כתוצאה מרכישת השכלה. פיטרסון מגלה שככל שהקבוצה התרבותית משכילה יותר כך היא פחות סגורה מבחינה תרבותית. התזה הזו מנוגדת לבורדייה - סגירות תרבותית מול פתיחות תרבותית. בסופו של דבר, פיטרסון טוען שהאומניבוריות התרבותית הינה דרך חדשה של המעמדות הגבוהים לבדל עצמם מהמעמדות הנמוכים.

- כתוצאה משינוי מבני בהרכב הקבוצות והמגזרים בחברה בת-זמננו, וכן מתרבות הנגד של שנות ה-60 וה-70, ההיררכיה בין "גבוה" ו-"נמוך" כאמצעי להתבדל (התזה של בורדייה) איבדה מהלגיטימיות שלה בקרב המעמדות הגבוהים במערב.
- נוצר דפוס חדש של **אומניבור תרבותי**, אנשים בעלי סטטוס גבוה שנעשו "אוכלי כל", הצורכים מגוון רחב של סגנונות אמנותיים.
- כך, למשל, הסגירות כלפי סוגות מוזיקליות הולכת ופוחתת כתוצאה מרכישת השכלה.
- "אוכלי הכול" מבדילים את עצמם מהאחרים באמצעות המנעד הרחב של ההעדפות שלהם.

מחקרים נוספים בתחום:

- א. חוקרים אוסטרלים ערכו הבחנה בין ידע ובין אהדה ומצאו כי אמנם ידע אומניבורי קיים יותר בקרב קבוצות סטטוס גבוהות של בעלי מקצועות חופשיים, אך מבחינת העדפה רגשית טווח הסגנונות והאהדה להם מצומצם אצל כל הקבוצות.
- ב. במחקר אחר ("הכל חוץ מהבי מטאל") בדקה **בת'אני ברייסון** איזו מוסיקה אנשים אינם אוהבים, בניגוד לבורדייה שביקש לבחון העדפה. הסוגות המוזיקליות שאינן אהודות על בעלי ההשכלה הגבוהה האומניבוריים קשורות לקבוצות חברתיות דחויים מבחינה חברתית. דוגמאות לאומניבוריות תרבותית בשדה הדתי:

❖ אסף שרעבי

- תנועת התשובה בישראל.
- ניתן למצוא אומניבוריות של צריכה דתית במסגרת סקר שוק ביקורתי.

❖ עידו תבורי

- ריינבו בישראל. ישנן שתי אפשרויות לשילוב התפיסות הדתיות השונות:
- אקלקטיות שוויונית וסינקרטיזם (איחוד שבריובי).
- שתי הפרשנויות מצביעות על אומניבוריות של צריכה דתית.

סוציולוגיה קוגניטיבית

- משמעותו של מושג איננה נובעת ממה שהוא "באמת" אלא מהאופן שבו הייצוג הקוגניטיבי שלו מקושר במוחנו למושגים אחרים.
- עמיר בניון, קובי אוז, קובי פרץ – **זמרים מזרחים**.
- עמיר בניון, שלומי שבן, יוני בלוך – זמרים יוצרים.
- קובי אוז, יוני בלוך, אריק איינשטיין (זמרים יוצרים מול זמרים שאינם יוצרים)
- יוני בלוך, אריק איינשטיין, קובי אוז (מזרחית לעומת לא-מזרחית)
- אריק איינשטיין, קובי אוז, יוני בלוך (ישנה מול חדשה)
- דוגמא לכך היא מחקרו של **עמיר גולדנברג** בנוגע להבנת המשמעויות החברתיות של צריכה מוזיקלית בקרב האמריקאים. **בחן את העדפה המוזיקלית בארה"ב**
- הוא מצא שהאמריקאים מתחלקים לשלוש קטגוריות של התבדלות :
 1. סוגות גבוהות מול סוגות נמוכות. קלאסית ואופרה מול פופ, ראפ וקאנטרי. (בורדייה)
 2. אומניבורים מול בעלי מנעד מוזיקלי צר. (פיטרסון)
 3. מוסיקה מסורתית מול מוסיקה עכשווית. קאנטרי ופולק מול רוק וראפ.
- הקטגוריות באמצעותן אנשים מבינים את עולם המוזיקה משקפות שסעים חברתיים. מעמד, הכנסה ומיקום גיאוגרפי-דתי-גזעי.
- מה זה ראפ? תלוי את מי שואלים. זה יכול להיות קשור לסוגה נמוכה, או למוזיקה "של שחורים".

מצגת 6- תרבות ומשמעות: עבודת גבול

מישל למונט

גבולות סימבוליים הן אבחנות מושגיות המשמשות אותנו כדי לסווג אובייקטים, אנשים ופרקטיקות. הגבולות הסימבוליים מפרידים בין בני אדם, יוצרים קבוצות ומייצרים רגשות של אחדות וחברות קבוצתית, ומשמשים כאמצעי חיוני בעזרתו בני אדם רוכשים סטאטוס ומשאבים. את הפרקטיקה של סימון הגבולות (או טשטושן) היא מכנה "עבודת גבול".

- שאלה ממבחן: במה שונה המושג עבודת גבול של למונט מהיבדלות של בורדייה?
- אחד התפקידים של הגבולות סימבולים הוא לאכוף, לתחזק, לנרמל או לתת רציונליזציה לגבולות החברתיים. למשל, שימוש בסטריאוטיפים בהקשר של מגדר.
- לעיתים נעשה שימוש בגבולות סימבולים על מנת לעמת ולמסגר מחדש את המשמעות של הגבולות החברתיים. למשל, עובדים בתעשיית המזון המהיר בהארלם או במעמד הפועלים בשיקאגו, המשתמשים בגבולות סימבוליים על מנת להתמודד עם ניעות חברתית כלפי מטה.
- הקשר בין גבולות סימבוליים לבין גבולות חברתיים הוא תלוי תרבות. למשל, אבחנות מעמדיות באירופה קשורות לגבולות סימבוליים שבין תרבות גבוהה לתרבות פופולארית (בורדייה), בעוד שבארה"ב אבחנות מעמדיות קשורות לגבולות סימבוליים שבין צרכני תרבות מגוונת לצרכני תרבות ספציפית (פיטרסון).
- למונט בחנה את בני המעמד הבינוני-גבוה בצרפת ובארה"ב משלושה היבטים:
- היבט מוסרי – דימויים של יושר אישי ושל כנות.
- היבט חומרי – ייחוס חשיבות להצלחה כלכלית ומקצועית.
- היבט של צריכה ואנינות – סוגיות של טעם באמנויות ובמוצרי תרבות.
- מהממצאים עלה שבני המעמד הבינוני-גבוה בארה"ב מייחסים להיבט החומרי ערך רב יותר מאשר מקביליהם בצרפת. הצרפתים, לעומת זאת, מדגישים את ההיבט של צריכה ואנינות וההיבט המוסרי.
- גבולות סימבוליים יכולים להיות כה משמעותיים עד אשר הם תופסים את מקומם של הגבולות החברתיים. למשל, תהליך היעלמותם של גבולות חברתיים שבין מערב ומזרח גרמניה לא גרם להיעלמותם של הגבולות הסימבוליים אלא דווקא להיעצמותם. דוגמא נוספת היא "מזרחי" ו"אשכנזי" כקטגוריות זהות שמחליפות גבולות חברתיים ממשיים. נציג שלוש דוגמאות למחקרים העוסקים בעבודת גבול בחברה הישראלית:

אורנה ששון-לוי

- אשכנזים (בעיקר מבוגרים) משתמשים בשיח כפול – שיח אחד מטשטש את הגבולות האתניים על מנת לשמור על הקטגוריה האשכנזית כשקופה, וכך היא נשמרת כקטגוריה נורמטיבית, לא מסומנת. השיח האחר מסמן את הגבולות האתניים ובכך מחזק את ההיררכיה שבין המערבי והלא מערבי (הערבי).
- שני שיחים אלה מאפשרים לקבוצה האשכנזית לשמור על הפריבילגיות שלה.

יוסי יונה, נסים מזרחי ויריב פניגר

- הקטגוריות "אתניות" ו"מעמד" זרות לחוויית החיים היום יומית בבית הספר. התלמידים השתמשו בקטגוריות "ערסים" ו"פריקים" כדי לבטא את ההבדלים החברתיים בבית הספר כפי שהם חווים אותם.
- זה מאפשר להם לדבוק בעיקרון המריטוקרטי האינדיבידואלי כדי להסביר את תהליכי המיון וההצבה במסלולי לימוד בבית הספר בלי להתעלם מההבדלים החברתיים בין התלמידים במסלולי הלימוד השונים.
- ההשתייכות לקטגוריות החברתיות של "ערסים" ו"פריקים" נתפסה על ידי התלמידים כתוצאה של בחירה בסגנון חיים ולא כתולדה של זהות קבועה או מציאות מובנית.
- השימוש בקטגוריות של "ערסים" ו"פריקים" אפשר לתלמידים להכיר בהבדלים בינם לבין התלמידים במסלולים היוקרתיים ולפתח תחושת שייכות לקהילת השווים שלהם ולהזדהות עמה.

אסף שרעבי

- אינטלקטואליזציה של הדת. תנועת החזרה בתשובה הציונית-דתית מבנה את עצמה כאינטלקטואלית יותר מאשר תנועת החזרה בתשובה החרדית. בין השאר על ידי:
 - טקסטואליות מול אוראליות
 - גן עדן, גיהנום, שטן, וכו'
 - מעמד של מצוות
 - דת מול מדע

מצגת 7- תרבות, דת וחילון

מהי דת?

- כיצורים תבוניים בני האדם נטו להתבונן בהתנהגותם, בסביבה שבה חיו ובעצם קיומם. בני האדם הגיעו למסקנות ולגישות שונות, כאשר מסקנה אחת הייתה משותפת לכולם: אנו לא לבד. ישנם כוחות וישויות מלבדנו.

- בין הכוחות והישויות ובין בני האדם נוצרו מערכות יחסים. מערכות היחסים הללו הרחיבו את המרחב החברתי והתרבותי של בני האדם. לעיתים עד האינסוף.
- את הלך המחשבה הזה והפרקטיקות הנלוות לו נכנה "דת".
- ניניאן סמארט: בדת נוכל למצוא שמונה ממדים:
- ריטואלי או פרקטי- מערכת הדתית היא רטואלית ופרקטיקית הרבה טקסים. היהדות והאיסלם הם דתות אורתופרקטיות יש הרבה מצוות והרבה דברים שצריכים להיות.
- דוקטרינלי או פילוסופי- מרכיב פילוסופי מאחורי הדת, יש אל שברא את העולם ויש היגיון למערכת הקוסמיט, היגיון שבעזרתו העולם פועל יש אחרית הימים אין רק מתי העולם נברא ואיך אלא גם מה יהיה בעתיד לדת יש פילוסופיה מאחוריה
- מיתי או נרטיבי- יש מרכיב של מיתוסים נרטיבים כמו למשל יציאת מצריים, מעמד הר סיני וכו'.
- הבעתי או רגשי- יש מימד הבעתי או הגדי יש מימד של רגש שבא לידי ביטוי בחוויה הדתית.
- אתי או חוקי- כמו לא תרצח
- ארגוני או חברתי- יש קהילה שהיא הרבה פעמים מכונסת במסגרת איזו שהיא תפיסה דתית, מסגד, מקדש, בית כנסת וכו'.
- חומרי או אומנותי- יש מעמד כלכלי אפילו מעמד אומנותי כמו מזוזה.
- פוליטי וכלכלי- יש לדת קשר לפוליטיקה

גישה מבנית לדת

- על פי אמיל דירקהיים, הדת מחזקת את הלכידות החברתית ומייצרת קהילה מוסרית. כלומר, קבוצה של אנשים החולקים תרבות משותפת: נורמות, ערכים, ומוסר.
- המציאות של החברה הופכת לסימלית על ידי דגל, טוטם, וכיוב'. כך כשבני אדם עובדים אלים או רוחות, הם בעצם עובדים את החברה בצורתה הסימבולית.
- דוגמא: הינדואיזם בהימאלייה בהינדואיזם נוכל למצוא שלוש רמות של אלוהויות:
 - (1) ברהמן/בהגוואן
 - (2) שיווה, וישנו, ברהמה, גנשה, רמה, קרישנה, וכו'
 - (3) אלוהויות מקומיות
- אחד המאפיינים המרכזיים בתפיסת האלוהות בהימאלייה היא שלטון באמצעות אלים (devtā kā rāj)
- אל-מלך מסתובב ברחבי הטריטוריה שלו. אסף מדבר ספציפית על האזור בהילמיה – בהילמיה האלים המקומיים נתפסים כמלכים. יש להם טריטוריה והם עוברים מכפר לכפר ברחבי הטריטוריה שלהם יש גינוני מלכות, יש שרביטים. לכל אל יש את הטריטוריה שלו.
- הכפריים מתלכדים סביב האל הנע בין הכפרים במסלול קבוע או כמעט קבוע. - מנקודת מבט מבנית האל מלכד את הקהילה סביבו או את קבוצת הכפרים סביבו.
- אלים נפגשים בפסטיבלים. מפגש בין קהילות. -כשאלים ניפגשים זה מפגש בין קהילות

- הטריטוריה

של Mahasu

Botha

Bashik

Pabasi

Chalda

טריטוריות של אלים מקומיים אחרים

(2) תנועה במרחב של האלים

דוגמא: התנועה של האל

Shari Banar

דת וקונפליקט

- על פי קרל מרקס, דת היא השתקפות, ואף צידוק ליחסי הכוח במסגרת יחסי היצור. כך לדת תפקיד מכריע בהקנייתה של לגיטימציה לסדר חברתי, שבו מעמד אחד זוכה לעדיפות כלכלית ופוליטית על מעמד אחר.
- מנקודת מבטה של גישת הקונפליקט, הדת גם עשויה להיות גורם מתסיס, המעורר קונפליקטים ושינויים חברתיים.
- ישנו מתח פוטנציאלי בין תפקידו ומעמדו של המדיום (מאלי) לבין תפקידו של כהן הדת (פוג'ארי).
- דוגמא לכך היא בנוגע לסוגיית הקרבת בעלי חיים בכפר דהאר.
- דוגמא: הינדואיזם בהימאלייה
- מאפיין חשוב של ההינדואיזם בהימאלייה הוא היכולת של האדם לשוחח ולהתייעץ עם האל. הדבר אפשרי בעזרת מדיומים.
- ישנו מתח פוטנציאלי בין תפקידו ומעמדו של המדיום (מאלי) לבין תפקידו של כהן הדת (פוג'ארי).
- דוגמא לכך היא בנוגע לסוגיית הקרבת בעלי חיים בכפר דהאר.

1. כוהני דת ומדיומים

- מדיומים: **הסמכות של המדיום היא סמכות כריזמטית ולא סמכות מסורתית.**
- בדרך כלל רג'פוטים
- לא בירושה
- אנשים רגילים לא בעת איחוז

2. כוהני דת ומדיומים

- כוהני דת – פוג'ארי: כהני הדת נקראים פוג'ארים
- משפחה ברהמינית הם מגיעים מהקסטרה הברהמינית והתפקיד עובר בירושה.
- עובר בירושה
- יוקרה מסויימת ביומיום ביום יום הם אנשים מכובדים , הם אנשים נשואי פנים, מכבדים אותם, יש להם יוקרה.

סוגיות אישיות

- מאלי – לדבר עם האל
- סמכות כריזמטית
- הסמכות נבחנת כל הזמן

למשל gatti

סוגיות ציבוריות

- 1. הקרבת קורבנות - Bali
- מי מחליט? מי נושא דבר האל?
- מקרה מבחן: הכפר דהאר
- פוג'ארי נשוא פנים מול מאלים של צ'לדה
- ההחלטה בכל כפר היא של הציבור (רובו רג'פוטים). הוא בא לידי דרך המאלים (רובם רג'פוטים).

גישה פרשנית

- קליפורד גירץ טען כי דת כמערכת סימבולית המשליטה סדר בעולם.
- (1) מערכת סמלים (2) שפעולתה טובעת בבני אדם הלכי רוח ומוטיבציות עזים, מעמיקי חדור ומאריכי ימים באמצעות (3) ניסוח השקפות בדבר סדר עולם כללי ו(4) הלבשתן של השקפות אלו בלבוש עובדתי כל כך, עד כי (5) הלכי הרוח והמוטיבציות נראים תואמים את הממשות במיוחד.
- דוגמא לגישה הפרשנית: הינדואיזם בהימלאיה
- האלים עוזרים לבני האדם להתמודד עם השדים, עם אלים אחרים, ועם בני אדם אחרים.
- מה משקף טקס הג'גרה?

- איך נסביר בעיות? יש בעיות שקשורות לגורל. ויש בעיות שהן תוצאה של קללה (דוש) או של עין הרע (בורי נזאר). **קללה יכולה לבוא מהאלים ואז האדם צריך להסיר אותה.**
- המיתוסים קשורים למצוקות החברתיות. המיתוסים עוסקים בחרישה ובבנים. מתאים לחברה חקלאית.
- איך נסביר שלא ירד שלג השנה?

תזת החילון

- תזת החילון שלטה בתיאוריה הסוציולוגית החל מהקלאסיקאים ועד אמצע המאה ה-20.
- שלושה טיעונים של תזת החילון:
 1. בידול: המרחב הדתי הופך למרחב אחד מני רבים, והוא נדחק אל מחוץ למרחבים האחרים – פוליטיקה, כלכלה, תרבות וכו'. המרחב הדתי הוא עוד מרחב בתוך המרחב החילוני הכללי. **המרחבים החברתיים עוברים תהליך של בידול. המרחב הכלכלי, הפוליטי, המרחב התרבותי, גם המרחב הדתי מתבדל משאר המרחבים. אז אם פעם הדת הייתה קשורה לשאר המרחבים הרי שעכשיו היא יותר עצמאית למשל אם הדת הייתה קשורה בפוליטי היום הדת פחות קשורה לפוליטיקה.**
 2. הפרטה של הדת – הפיכת הדת מעניין ציבורי-פוליטי לעניין פרטי. **הדת הופכת להיות יותר עניין פרטי, אישי, זאת אומרת, הדת נסוגה לאחור, נסוגה מהמרחב הציבורי למרחב הפרטי. המרחב הציבורי הוא הרבה יותר מחולן.**
 3. דעיכה של הדת. אין עוד צורך בדת כמערכת של משמעות, לכן פחות אנשים מאמינים ומשתתפים בטקסים. **פחות נדרשים לדת כדי לקבל משמעות לחיים. אנשים הופכים להיות יותר חילוניים, פחות מאמינים או אם הם מאמינים אז האמונה תופסת מקום יותר קטן בחייהם.**

חילון?

- מבחינה היסטורית – מיתוס "עידן האמונה"
- ישנן כמה תופעות בולטות מסוף המאה ה-20 שאתגרו את תזת החילון:
 - עליית הפונדמנטליזם האסלאמי באיראן ובארצות אחרות.
 - פריחת הכנסיות האוונגליסטיות באמריקה הצפונית ובאמריקה הלטינית.
 - עליית חשיבותה הציבורית של הדת במדינות רבות. כגון, הודו, מדינות בבלקן, מדינות במזרח התיכון (ישראל).
 - פריחתם של כתות, תנועות, ארגונים וקהילות דתיות חדשות

הסברים תאורטיים

- פונדמנטליזם - הפונדמנטליזם הוא תגובת נגד לאיום המודרני. לנוכח האימים מצד החילוניות בעולם המודרני, הדתיות הופכת פונדמנטליסטית, זאת אומרת יוצרת את עצמה מחדש בעזרת טיעונים של חזרה למקורות, תוך כדי שימוש באמצעים מודרניים.
- רב מודרניות - המודרניות התפשטה למדינות מערביות ולא מערביות אך הצמיחה ציוויליזציה אחת. כתוצאה ממגעי הגומלין בין הציוויליזציה המודרנית עם המקומי המערבי והמקומי הלא-מערבי, התפתחו מגוון רחב של חברות מודרניות וכאלו המצויות בתהליכי מודרניזציה, כשכולן מאפיינים משותפים רבים, אך גם סממנים ייחודיים לאותו מקום. הגישה הכלכלית לחקר הדת - הפרדת הדת מהמדינה (כמו בארה"ב) מבטיחה שהמוסדות הדתיים יתחרו ביניהם על המשאבים הדלים של האינדיבידואלים במקום לקבל כסף מהמדינה. התחרות גורמת למוסדות הדתיים להיות יותר יעילים, ולייצר מוצרים דתיים בהתאם לדרישתם הפרטנית של האינדיבידואלים.
- המודרניות מעניקה ליחיד בחירה אישית. החילון מאפשר צורות חיים עם אמונות חדשות. בין אם מדובר באמונות שמרניות ובין אם באמונות רוחניות, כמו במקרה של אמונות עידן חדש.
- הספקנות הפוסטמודרנית כלפי "הקידמה", "האמת" המוחלטת והתגליות המדעיות, מפנה מקום לאמונות בעל טבעי, כולל אמונות דתיות.
- הרוחניות הפכה למוצר צריכה וכך השתלבה עם הסדר הקפיטליזם הצרכני.
- גלובליזציה תרבותית מביאה עימה רעיונות דתיים חדשים, מתאימים יותר עבור המערבי (פלורליזם וסובלנות, האלים בתוך העולם או לא קיימים, מטרת החיים היא שחרור מהאשליות ומהסבל) **מצגת 8 - לאומיות**

ישנן שתי גישות מרכזיות לחקר פרוייקט הלאומיות:

1. פרימורדיאליסטים: ביטוי מגובש של מסורת תרבותית או זהות אתנית עתיקה יומין או לפחות ממושכת. גלגול של זהויות קולקטיביות, של זהויות אתניות שהתקיימו בעידנים קודמים. **גישה ראשונה - טוענת שלאומיות מדברת על מסורת תרבותית שהלכה והתפתחה והיא עתיקה ימים, והתגבשה לכדי לאומיות מודרנית.**
2. מודרניסטים/ קונסטרוקטיביסטים: תופעה חדשה לחלוטין, תוצר של תהליכי הבנייה. תחליף פונקציונלי למסגרות קהילתיות שהמודרניות קעקעה, או מכניזם לגיוס בידיהן של אליטות המייסדות מסגרות פוליטיות חדשות. **גישה שנייה - טוענת שלאומיות היא תופעה חדשה מודרנית זו בעצם הבניה מודרנית ומהווה תחליף לקהילתיות של פעם במסגרת ההבניה הזו אנחנו ממציאים מסורות. מדמיינים קהילה אחידה. כאשר יש חוקרים שאומרים שהלאומיות המודרנית יש לה תפקיד אינסטרומנטלי, תפקיד עבור המדינה. איך נגייס את ההמונים לטובת המדינה? באמצעות פרויקט הלאומיות.**

- התנועות הלאומיות שצמחו החל מהמאה ה-19 באירופה, הדגישו את הייחודיות התרבותית של האומה. הן הדגישו:

- א. עתיקות יומין. בין השאר, בעזרת נרטיבים היסטוריים.
- ב. ילידיות. בין השאר, בעזרת קידוש הקשר לטריטוריה.
- ג. אותנטיות. בין השאר בעזרת טיפוח פולקלור. לעיתים מדובר בהמצאת מסורת כמו במקרה של החצאית הסקוטית.

- פרויקטים תרבותיים נוספים של התנועות הלאומיות:
- טקסים
- טיפוח שפה לאומית

- טיפוח ספרות, שירה ואומנויות.

גלובליזציה

ישנן שתי גישות מרכזיות לחקר הגלובליזציה התרבותית בת זמננו.

- הגישה הראשונה טוענת שכתוצאה מיחסי הכוח החד סיטריים בין ארצות המערב (במיוחד ארה"ב) לשאר חלקי העולם, ישנה האחדה של התרבות העולמית.
- במסגרת גישה זו אפשר לקרוא ביטויים כמו אימפריאליזם תרבותי, אמריקניזציה, מקדונליזציה, ועוד.
- אחת התיאוריות בגישה זו היא של **ג'ורג' ריצר**, שכתב על תהליכי מקדונליזציה: שכלול, העמקה והעצמה של היגיון היעילות הארגונית הקיצונית ויישומו בתעשיית מוצרי הצריכה.
- ישנה חתירה למקסימיזציה של ניצול הזמן, להפקת יעילות מרבית, באמצעות תכנון מוקפד של כל שלבי הייצור והעבודה בכלל בארגונים, כמו בתי מלון, אתרי תיירות, קניונים ועוד: יעילות, חישוביות, ציפיה מראש, בקרה.
- תזת המקדונליזציה מבקשת להצביע על האופן שבו מוסדות וארגוני תרבות הצריכה בכל רחבי העולם מוקמים ומעוצבים על פי נוסחאות אחידות של עיצוב מוצרים ושל תכנון חווית הקנייה והצריכה.
- העמדה של ריצר היא פסימית, ברוח אסכולת פרנקפורט. כתוצאה מרציונליות קיצונית של חוויות תרבותיות אנו חוזים באובדן האנושיות. פעולות שנחשבו למרגשות ומלאות הפתעה, כמו אכילה במסעדה, ביקור באתר תיירות, ועריכת קניות, הופכות שגרתיות, צפויות, ידועות מראש ונטולות ריגוש.
- במובן הכללי יותר, מקדונליזציה מסמנת את עצם החדירה התרבותית האמריקאית לשאר המקומות בעולם, ואת דחיקת המסורות המקומיות.
- הגישה השנייה היא הצבר של תיאוריות ותיאורטיקנים הדוחים את הטענות בדבר אימפריאליזם תרבותי ומציגים מציאות מורכבת יותר.
- **רונלד רוברטסון** מתאר מציאות של גלוקליזציה, במסגרתה קהילות מקומיות מתאימות את הגלובליזציה לצרכים הקהילתיים, והחברות הגלובליות מתאימות את מוצריהן ושירותיהן לצרכים המקומיים המיוחדים.
- **ארג'ואן אפדוראי** מתאר מצב גלובלי מורכב, רב כיווני, כתוצאה מפערים הקיימים בין היבטי שונים של הזרימה הגלובלית בכלכלה, בתרבות ובפוליטיקה.
- אפדוראי עוסק בחמישה ממדים של תנועה וזרימה תרבותית:
- מרחב אתני: תיירים, מהגרי עבודה, פליטים, גולים.
- מרחב טכנולוגי: פסי הייצור של מוצר ספציפי, כמו גם החברות עצמן, יכולים להיות במספר יבשות.

מרחב פיננסי

- מרחב תקשורתי: זרימה תרבותית של קולנוע, טלוויזיה, כתבי עת, עיתונים, אופנות לבוש, וכו'.
- מרחב רעיוני: אידיאולוגיות ותפיסות עולם פוליטיות, דתיות ואזרחיות.
- לסיכום, טענות המתנגדות לתזת האימפריאליזם התרבותי:
- יש רב כיווניות גלובלית. לדוגמא - יוגה, "אפקט הפיצה".
- ההתקבלות של מוצרי תרבות מערביים שונה בכל מקום. לדוגמא, צעירים חסרי מנוח.
- ישנם תהליכי מיזוג והכלאות תרבותיות. לדוגמא, מוזיקה מזרחית.
- לעיתים גלובליזציה תרבותית מייצרת תגובה לוקלית.

התנגדות לגלובליזציה התרבותית-קפיטליסטית

ההתנגדות לגלובליזציה מהכיוון האקטביסטי.

קאלה לאסן

- יוצא נגד תרבות הצריכה הקפיטליסטית. מה הבעיה? אנו חיים בחברה צרכנית, בשליטת תאגידי-העל, במסגרת סדר קפיטליסטי גלובלי. היצירה והתרבות בעולמנו משועבדים לאינטרסים כלכליים-צרכניים.
- החברה הצרכנית מעלימה כל ניצוץ של אותנטיות (מקוריות, ייחודיות). איבדנו את הקשר הישיר והאותנטי זה לזה ולטבע שסביבנו. 'התרבות' נגזלה מאתנו.
- הפכנו לפאסיביים, חיים בעולם מנוהל על ידי כוחות תאגידיים כלכליים-מסחריים. כוחות אלה אחראים על עיצוב התשתית הרגשית שלנו: חוויותינו, אמונותינו, ידיעותינו וערכינו.
- לאסן מדבר על **האקולוגיה של הנפש**. הוא מדבר על שורה של "**מזהמים נפשיים**" המיוצרים על ידי תרבות השפע, התפוצצות הדימויים, עומס היתר של המידע, זימזום התקשורת. כל אלה מוציאים אותנו מדעתנו.

'מזהמים נפשיים'

- מי אחראי למזהמי הנפש? התאגידים, התקשורת ובאופן כללי התרבות הפוסטמודרנית.
- **רעש**: זמזומים ורעשים בלתי פוסקים הם שגרת חיינו. **רעש, זמזום בלתי פוסק.**
- **טלטלות**: עליית מתמדת בקצב תחלופת הגירויים בטלוויזיה. **גירויים שנחשים אליהם כל הזמן, פרסומות שכל הזמן מרצדות בקצב מהיר, פרסומות בקולנוע. הסרטים של פעם הם היו הרבה יותר איטיים, העלילה התקדמה יותר לאט. המירצוד מטלטל את האדם.**
- **הלם**: הצגה גוברת של מין ואלומות כאמצעי בידור. **סרט שבו עורפים ראש למישהו ואחרי זה זה מלווה אותנו תחושה נוראית או אי נעימה.**
- **פרסום**: הצפה של פרסומות ומסרים שיווקיים. **הפרסומות הן בכל מקום. לדוגמא פרסומות על שלטי איילון.**

המשך - 'מזהמים נפשיים'

- **אי-מציאות:** הישאבות לחיים הוירטואליים. היכולת שלנו לברוח מהמציאות הקונקרטית בעזרת האינטרנט הטלפון החכם, חיים וירטואליים.
- **כרסום באמפתיה:** אדישות לסבל האחר. הפכנו להיות אדישים לסבל של האחר.
- **עומס-יתר של מידע:** הצפה במידע שאין לנו יכולת לעכל ואין לנו צורך בו. יש עומס יתר של מידע זאת אומרת אנחנו מוצפים במידע שאין ביכולתנו לעכל.
- **רעלני מידע:** מניפולציות תקשורתיות ודיסאינפורמציה. רשתות שנתמכות במציאות אלטרנטיבית. דיסאינפורמציה- בפייסבוק. דיון נרחב בפוסט של אחד החברים שהמון אנשים עושים לייקים ואנחנו מאמנים למידע שמוצג לנו בפוסט הספציפי הזה.
- **אובדן מגוון המידע:** ריכוזיות רבה במקורות הפצת המידע (עיתונות ואמצעי התקשורת הדיגיטליים).
- **נעמי קליין:** היא קראה לספר שלו בלי לוגו מתארת 3 דברים שבעייתיים במציאות הגלובלית הקפיטליסטית בת זממנו:
 1. בלי מרחב - המרחב הציבורי מופרט, והמיתוג שולט בכול. המרחב הציבורי מופרט (הופך להיות פרטי) משתלטים עליו תאגידים, עסקים.
 2. בלי בחירה – איננו חופשיים לבחור אלא רק מהאלטרנטיביות שהתאגידים מציעים לנו. אנחנו בעצם מוצפים במוצרי צריכה ויש אשליה של בחירה אבל האמת היא שהיא בחירה מתוך האלטרנטיבית שהתאגידים מייצרים עבורנו.
 3. בלי עבודה – העברת מקומות עבודה לעולם השלישי וניצול העובדים שם
- **הפתרון הוא שיבוש תרבות** ניסיון לשבש את התרבות בעזרת התרבות עצמה, בטכנולוגיה עצמה להשתמש בתרבות כנגד עצמה. זו בעצם ניסיון מתוחכם להראות את הגיחוך של התרבות הקפיטליסטית את הנצלנות שלה את המימד הדכאני שלה. בעזרת שיבוש התרבות אתה מביע מחאה מסוימת לגבי התרבות הקפיטליסטית הצרכנית.

דוגמא לשיבוש תרבות: ללכת בסופר עם עגלה ריקה והמשמעות היא האם אנחנו באמת צריכים את כל המוצרים שיש בסופר.
- ניסיון לערער על הסדר הקיים מבפנים. לחתור תחת ההיגיון המנחה את החברה הצרכנית, תוך שימוש בכלים שלה עצמה.
- התנגדות במישור הסמלי-תרבותי.
- פעולה ישירה, לא אלימה.
- שימוש במדיה חדשה, באמצעי הפצה חדשים ועוצמתיים.
- יצירת 'היסט' (Détournement). יש מסר לפרסומת ובעזרת שינוי שאנחנו עושים אנחנו מייצרים הסטה את המסר של הפרסומת.
- התבססות על הכלים של הסדר הקיים בכדי לערער תחתיו. אנחנו מתבססים על הכלים של הסדר הקיים כדי לערער עליו, זאת אומרת אנחנו משתמשים בטכנולוגיה, בפרסומת כדי לערער על הפרסומת

- הפצת ממים – יחידות מידע ממ- יחידת מידע כמו גן. באמצעות המ"מ ניתן להפיץ את המידע שאנו רוצים להפיץ למשל אם אנחנו צועקים בהפגנה "העם רוצה צדק חברתי" המ"מ הוא הקריאה. בעזרת מ"מ ניתן להשפיע על התודעה של האנשים על האידיאולוגיה שלהם, על תפיסתם את המציאות.

- **אדבסטינג Adbusting** לוקחים פרסומות ומשנים את המשמעות שלהם.

שיבוש תרבות

מצגת 9- תרבות מודרנית ופוסט מודרנית

יש בעצם 3 מובנים למושג מודרניות

- שלוש משמעויות למושג מודרניות/מודרניזם
- המשמעות הראשונה היא משמעות חברתית, פוליטית וכלכלית: משטרים דמוקרטיים, תיעוש, עיור, כלכלת שוק, פיתוח טכנולוגי, הפרדת דת מהמדינה, ועוד.
- המשמעות השנייה היא משמעות אפיסטמולוגית: תבונה, אמפיריות, מדע, אוניברסליזם, קידמה, אינדיבידואליזם, סובלנות, חופש, אחידות הטבע האנושי, חילוניות (פיטר המילטון). המשמעות השלישית היא משמעות באמנות: המודרנה היא המשמעות באומנות ותרבות זאת אומרת יש אומנות מודרנית, מה זו אומנות מודרנית?
- מתפתחת מסוף המאה ה-19 ועד שנות השישים של המאה ה-20, היא שיאו של המודרניזם באמנות.
- המודרניזם רואה את תפקידו להיות אופוזיציה למציאות הקפיטליסטית-ליברלית-בורגנית של הקפיטליזם המאוחר. מכאן מגמה אומנותית של עיוות, זעקה וכיעור.
- האינטלקטואלים הציגו את הבורגנים כמרובעים, כחנוונים, כהתגלמות השטחיות הוולגרית. מול הקפיטליזם והבורגנות הפגינו האינטלקטואלים פרקטיקות שונות של אופוזיציה ושל שמירת מרחק, כגון, "לזעזע את הבורגני"; "חיי בוהמה"; "אומנות למען אומנות"; "מגדל השן"; אסתטיציזם מופגן; קדושה; הילה.
- האינטלקטואלים נקטו בעמדה מתריסה כלפי "ערכים מקודשים". מתוקף האוטונומיה של מעמדם התרבותי הם סיגלו לעצמם זכות ל"הפרה". העמדה הבוהמית ממחיזה את ההפרה הזו. היא מבטאת את הריחוק מן המכובדות הבורגנית ואת ההזדהות עם העם הפשוט.
- לסיכום:
- **לסיכום:** האידיאולוגיה של האומנות האוטונומית - בחינת יצירה כשלעצמה בצורה תבונית, שכלתנית, בנפרד מאינטרסים, שימושיות, ומענייני מוסר ואמת. אוטונומיה של הפעילות האומנותית - חופש אמנותי, חופש יצירה, חופש ביטוי מושגים כמו חופש יצירה חופש ביטוי, הם מושגים חשובים, חופש אמנותי, צריך לתת חומש לאומן להביע את עצמו.
- חדשנות ואוונגרד לפי האידיאולוגיה של האומנות המודרנית אומנות צריכה לחדש היא צריכה להיות ואוונגרד- מובילה, מחדשת, יוצאת בראש המכנה ומובילה את כולם לתובנה חדשה.
- קנון מודרני קיימות יצירות מסוימות שהן נחשבות ליצירות המופת שכל בן תרבות צריך להכיר אותם יצירות המופת האלה הן יצירות חשובות. כל בן תרבות צריך לדעת להכיר מי זה נגיד בוב דילן, מונה ליזה.

- יוצר "גאון" היוצר יש לו מעמד מיוחד, יש לו הרשעה להיות שונה, כי הרי הגאונות שלו היא זו שמביאה את פרץ היצירה, אז אומנות מודרניסטים יכולים להיות שונים, מיוחדים יש להם הרשעה לחתוך לעצמם את האוזן.
- כיצד האידאולוגיה המודרנית התייחסה לתרבות הפופולארית? שמדברים על התרבות הפופולרית מדברים על
- תרבות פופולארית - צילום, קולנוע, מוזיקה פופולארית, שידורי רדיו וטלוויזיה.
 - שימוש בטכנולוגיה מתחכמת
 - ייצור קולקטיבי
 - ייצור המוני זה ייצור המוני, מייצרים את זה כדי לייצר אותה בייצור המונים שיגיע לכמה שיותר העתקים
 - וכאן נוסעות 2 נקודות חשובות
 - מסחריות התרבות הפופולרית רוצה להרוויח כסף.
 - מכנה משותף רחב ונוסחאתיות כדי להרוויח כסף אנחנו צריכים שהיצירה תדבר לכמה שיותר אנשים ולעבוד על נוסחאות מוכרות שאנחנו יודעים מניסיון שהן מביאות כסף.
- הטענות כנגד התרבות הפופולארית:
 - אינה מעניקה סיפוק אסתטי ממשי החוויה האסתטית היא לא באמת חוויה מעמיקה כמו למשל לראות יצירה מודרנית של פיקסו.
 - אינה מציבה אתגר אסתטי או מעוררת תגובה פעילה החדשנות נמצאת באומנות המודרנית לא בתרבות הפופולרית התרבות הפופולרית לא מאתגרת, התרבות הפופולרית לא מעוררת מחשבה או השראה או גורמת לפעולה.
 - שטחית: לא מתמודדת עם הבעיות הממשיות של החיים, ואינה מורכבת ומלאת דקויות התרבות הפופולרית עוסקת הרבה באהבה בווריאציות שונות ואין בה הרבה עומק. היא חוזרת על עצמה
 - אינה חדשנית, יצירתית, מקורית התרבות הפופולרית היא לא חדשנית, לא יצירתית היא עובדת על שבלונות
 - אין בה אוטונומיה אסתטית והבעת התנגדות התרבות הפופולרית לא נובעת מהרגש הפנימי מעומק היצירה שלך, הכל ממוסחר
- האמנם?
- בנוגע למחאה בשירה, ראו את הטור של רון כחילי:
- "מה אביב גפן יודע בכלל על מחאה"
- <http://www.haaretz.co.il/opinions/1.3168954>
- הזמרים המזרחים לא צריכים "שירי מחאה". הם לא צריכים לספר לנו באופן מפורש כל כך, כמעט גרפי, על ילדה פלסטינית שאיבדה את עינה, או עד כמה ישראל הלכה פייפן ("עורי

עור"). הם המחאה עצמה, מעצם היותם. כי להיות "זמר מזרחי" בשנות ה-70, ה-80 וה-90 זה ללכת נגד הזרם, נגד מה שמוקדי הכוח מזהים כישראליות לגיטימית. כפי שקניה ווסט, ראפר אמריקאי שחור, הוא מחאה מעצם היותו, למרות שהוא מולטי-מיליונר, כך גם אייל גולן ועומר אדם ועופר לוי. הם יכולים לגור באחוזות מפונפנות, לנהוג ברכבי פאר מנצנצים ולשיר על מאמי וכפרה — ועדיין הם יהיו זמרי מחאה.

- תגובת הנגד של נטע אחיטוב:

- "מה רון כחילי מבין בכלל במחאה"

- <http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.3185315>

- להיות 'זמר מזרחי' בשנות ה-70, ה-80 וה-90, ואפילו בשנת 2016, זה ללכת נגד הזרם, נגד מה שמוקדי הכוח מזהים כישראליות לגיטימית", כותב רון כחילי במאמרו [...] המשפט היה נכון ומדויק לו היה נכתב בשנות ה-70, ה-80 או ה-90. אבל לקרוא טקסט אנכרוניסטי ולא רלוונטי כזה היום, בשנת 2016, זה קצת מביך. המחאה של כחילי חשובה, אבל מיושנת. להיות זמר מזרחי בשנת 2016 זה ללכת עם הזרם. הזמרים המזרחים הם הכי אהודים והכי מרוויחים. כמובן, מרבית השירים המושמעים ברדיו הם מזרחיים.

שלוש משמעויות למושג פוסטמודרניות/פוסטמודרניזם

- המשמעות הראשונה היא משמעות חברתית, פוליטית וכלכלית: סוף הקולוניאליזם והאימפריאליזם, גלובליזם, רמת חיים עולה, רמת טכנולוגיה מואצת. כלכלת שירותים, פוסט-פורדיזם, קפיטליזם צרכני

- המשמעות השנייה היא משמעות אפיסטמולוגית: התפקחות מרציונליזם, מרעיון הקידמה, מהתבונה האנושית, מהאמת המוחלטת, מהמטא-נרטיבים. בעד ריבוי קולות, דחיית אידיאולוגיה, מות הסובייקט.

- המשמעות השלישית היא משמעות באמנות: **מהי פוסטמודרנה בתרבות ובאומנות**

העדר עומק

- התרבות הפוסטמודרניסטית איבדה את החתרנות האסתטית והפוליטית של המודרניזם. היא איבדה את הזעקה, המחאה. הפוסטמודרניזם האומנותי נעדר שיכנוע כלשהו. הוא נעדר עומק, הוא הכהה את חוד התער של הביקורת וביית את המחאה במעגל קסמים של מלל טקסטואלי שמחזק את ההיגיון של הקפיטליזם הצרכני. הפוסטמודרניזם הוא תרבות המונית, המיוצר בצורה מניפולטיבית על ידי אמצעי התקשורת ההמוניים.

- המודרניסטים ראו עצמם כמחדשים תרבותיים, שצועדים כתף אל כתף עם הקידמה והמהפכה. הפוסטמודרניזם ויתר על הפנטזיה שאומנות יכולה או רוצה לשנות את העולם. התרבות הפוסטמודרניסטית מתפיסת עם הקפיטליזם ועם המסחר.

העדר רגש

נעליים של איכר מביעות שביעות רגש לעומר הנעליים של אנדי וורהול מדובר בפירוק של ההבעה – שטחית. יש כאן חוויה אסתטית אבל נעדרת רגש.

- **קרנבל:** מוצרי תרבות המורכבים משרשרת רכיבים לא רציפים ולא לכידים, **סגנון אסתטי המבוסס על משחקיות ושרירותיות.**
- **זניחת ההילה של התרבות כתוצאה מהמאפיינים הללו האומנות הפוסט מודרנית זונחות את היומרה לייצר תרבות עם הילה. לפוסט מודרנה אין ברירה לעבד את האותנטיות של היצירה.**
- הפוסטמודרניזם זונח את הילת התרבות של המודרניזם.
- התרבות הופכת לאוסף של "סיגנונות" ו"קטעים".
- כנגד האידיאל המודרניסטי - של מקוריות (אותנטיות) של הייצוגים התרבותיים; ראייתם כ"יחידים במינם", כבלתי ניתנים למיצוי לכל ממשות אחרת; כ"מובדלים (מלשון "ההבדלה" בין קודש ל"חול") - הפוסטמודרניזם מייצג את עיקרון השעיתוק והמיחזור.
- פסטיש: חיקוי סגנונות אומנותיים שונים, מתקופות אומנותיות שונות, ללא הצדקה רעיונית או אומנותית. זילזול במקוריות.
- קולאז': שימוש בפיסות עיתון, נייר או אריג כדי ליצור "תמונות", צבע, צורה, קומפוזיציה.
- מונטאז': מלאכת הרכבה של צילומים או של קטעי צילום.
- מערערים את אמות המידה המבחינות בין הייצוגים של התרבות הגבוהה בעלת ההילה, האותנטית, לבין הייצוגים של פירסומת מיסחרית או של קיטש; הם שוברים את האחדות והמקוריות של היצירה ושל זהות היוצר. השבירה של היצירה כאחדות פוגעת בדימוי הפולחני של היוצר.
- **הפרה של הגבולות**
- הפוסטמודרניזם מבטל את ההבדלה בין מציאות לבין דימויים; בין כלכלה לבין החברה; בין המוצרים המסחריים לבין יצירות התרבות; בין הפירסומת לבין הייצוגים התרבותיים; בין הקהל לבין הבמה; בין תרבות גבוהה לבין תרבות המונית; בין קודש וחול; בין קולג' לכולל; בין אוניברסיטה לעסק.

- מצד אחד, ניספג התחום האסתטי בחיים הכלכליים, דהיינו, מתרחשת קומודיפיקציה נעדרת מעצורים של היצירה התרבותית.

- מצד שני, חודרת האסתטיקה לחיי היום-יום: החיים הופכים לסיגנון ולמסע פירסום. הסחורות עוברות תהליך של סימבוליזציה (מיתוג) ומשמשות כסימנים ולא כערך שימושי-פונקציונלי. הסחורות מייצגות "עולמות של חלום": מותרות; אקזוטיקה; יופי; רומנס

- **טשטוש ההבחנה בין אמנות גבוהה לאומנות פופולארית**

- יישום מוצלח של תפיסת האמנות האוטונומית בחלק מהצורות התרבותיות הפופולאריות. כך נוצר מדרג אמנותי "מודרני" בתוך יצירות אלה.

- למשל, קולנוע ומוזיקה פופולארית.

- לקטנות, והכלאה תרבותית. בין השאר, בין רבדים "גבוהים" ובין "נמוכים" של צורות תרבותיות.

- בשני העשורים האחרונים של המאה ה-20 הדיון הביקורתי החל לבחון בצורה רצינית ומורכבת את מה שנתפס בצורות תרבותיות "נמוכות".

- כמו כן הצורות התרבותיות הפכו להיות מקוטעות, שרירותיות, תמוהות, לא עקיבות. למשל, הסרט ביג לבובסקי בקולנוע.

אירוניה בשיר כמו בתולה של מדונה:

https://www.youtube.com/watch?v=s_rX_WL100

- היפ הופ

- **היפר-מציאות. עולם של דימויים.**

- תפוצה המונית של ייצוגים ודימויים. תפוצה המונית זו היא גם קריסה של משמעותם; אובד הכלח על הגבולות בין החשוב לבין הניפסד – "הכל הולך". "הייצוגים ניספגים" בתוך המאסות שלהם, ללא כל רפרנט.

- מה שהיה אליטה איטלקטואלית שהיו מומחים ליצור והפצה של סחורות סימבוליים הופך להמון: של ארט דירקטורים; קופי-רייטרים; סאונד-מנים; די ג'יים; שדרני רדיו וטלוויזיה; אופנאים; תמלילים; פיזמונאים וכיו"ב.

- שוליות-אינטלקטואלים אלה מפעילים את הייצוגים התרבותיים, אשר "משתוללים" ויוצאים מכלל שליטה. הייצוגיים שלהם אינם ניזקקים לצופן ולפיצוחו, שכן אינם מנסים לאמר כל אמת. בתחום חרושת התרבות, הסלבריטי והסטאר תופש את מקומו של הגיבור האוטנטי "המיוסר" (אביב גפן?), של היצירה המודרניסטית.

- ז'אן בודריאר (1981) – הדימויים החלו להישען על דימויים אחרים, עד אשר הדימויים הולכים ומאבדים קשר עם ייצוג מציאות כלשהו. סוג דימויים זה נקרא **סימולקרה**. ברבים סימולקרום.

- שלבי הדימוי עד שנהפך להעתק ללא מקור:

1. השתקפות של ממשות עמוקה – המסמן משקף מציאות בסיסית. למשל, דרכון. כאשר המסמן משקף מציאות קונקרטיית. כאשר נדרשים להציג ת.ז. התמונה מייצגת אותנו הדימוי התמונה אמורה לשקף אותנו כבני אדם. הוא כינה את זה כהשתקפות של ממשות עמוקה, יש ממשות מאחורי הדימוי.

2. הסוואה של הממשות העמוקה – ייצוג לוחמה דרך מסכי הטלוויזיה.

3. הסוואה של היעדר ממשות עמוקה – "המאפיייה הפינתית" חנות בקניון שנקראת המאפיייה הפינתית או המאפיייה השכונתית . פה נמצאים במציאות שהיא חנות בקניות ואין פינות ואין שכונות זה רק דימוי . במלחמת המפרץ זו הייתה עוד מלחמה פה זו חנות שאין בה ממש ממשות לדימוי כי היא לא בפינה .

4. סימולקרה - אין קשר בין הדימוי ובין ממשות כלשהי. יורודיסני בצרפת.

כיצד נראית החברה הפוסטמודרנית?

- החברה הפוסטמודרנית מאופיינת:
- בהעדר השקעה ריגשית ואינטלקטואלית במרחב הציבורי;
- באובדן יראת הכבוד מפני המוסדות המורליים, החברתיים והפוליטיים הגדולים;
- בתרבות "פתוחה", המתייחסת בצורה "קולית" אל היחסים החברתיים (סובלנות, נהנתנות, הפרטה של תהליכי הסוציאליזציה);
- בקיומם-ביחד של ניגודים, כגון, אלימות ונכונות לחברותא; מודרניזם ואופנת רטרו; תודעה אקולוגית של שימור הסביבה וצרכנות משולחת-רסן וכיו"ב).